
ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Αριστομένης Προβελέγγιος

Ο Ρήγας

Δράμα εις πράξεις πέντε

Εθνική Αγωγή, Αθήνα

1. ετ. Α΄, τχ. 1, 1 Μαρτίου 1898, σ. 10-13
2. ετ. Α΄, τχ. 2, 15 Μαρτίου 1898, σ. 22-24
3. ετ. Α΄, τχ. 5, 15 Απριλίου 1898, σ. 74-77
4. ετ. Α΄, τχ. 6, 1 Μαΐου 1898, σ. 91-93
5. ετ. Α΄, τχ. 7, 15 Μαΐου 1898, σ. 106-108
6. ετ. Α΄, τχ. 8, 1 Ιουνίου 1898, σ. 120-121
7. ετ. Α΄, τχ. 9, 15 Ιουνίου 1898, σ. 137-140
8. ετ. Α΄, τχ. 10, 1 Ιουλίου 1898, σ. 154-156

1.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

1798 — 1898

Ο ΡΗΓΑΣ

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.—ΠΑΝΤΑΖΗΣ.—ΣΗΤΣΑΙΟΣ, ιατρός.—ΑΡΓΕΝΤΗΣ, έμπορος.—ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.—ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.—ΦΩΤΙΟΣ, διδάσκαλος.—ΣΚΟΥΦΑΣ.—ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.—ΑΥΓΗ, κόρη του Καπετάν Σταθή.—Η ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.—Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΞΕΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, φίλος του Ρήγα.—Ο ΜΑΡΑΣΛΗ ΠΑΣΑΣ.—Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ.—ΑΔΗΣ, λιποτάκτης.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ—ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΡΩΤΗ

Δωμάτιον εις τήν οικίαν του καπετάν Σταθή.

ΕΚΗΝΗ Α'

Η ΑΥΓΗ, ή ΜΑΜΜΗ της.

ΑΥΓΗ (δάπνουσα).

Λέγε λοιπόν, μαμμίτσα μου. Θυμάσαι που έχεις μείνει; Έκει που ο μέγας ναύαρχος ο Λάμπρος ο Κατσόνης του γείτονά μας Σοφιανού αγάπησε την κόρη, κ' ήλθε με δόξες και τιμές—

ΜΑΜΜΗ

Τόσες φορές σου τά είπα.

ΑΥΓΗ

Λέγε για να θυμόμαστε. Τα λόγια σου μου φέρνουν σαν λάμψη και σαν άρωμα πέρ' από το νησί μας και λησμονώ πως είμεθα πουλιά ξενιτεμένα στην πόλι αυτή τή μακρινή, στην ξακουσμένη Βιέννη.

ΜΑΜΜΗ

Αύγή μου, εδώ τουλάχιστον στο προσκεφάλι γέρνεις την κεφαλή σου ξένοιαστη. Τα χέρια του τυράννου, που σφάζουνε κι' αρπάζουνε δεν φθάνουν εδώ πέρα.

ΑΥΓΗ

Το ξεύρω, έχεις το δικίο σου, άλλ' όμως ή καρδιά μου έχει πετξ, πλανάτ' εκεί, στην ποθητή πατρίδα. "Όσα κι' αν έχη αγαθά ο άνθρωπος στα ξένα, στερείται το καλύτερο. Κ' εγώμαι ευτυχισμένη, εδώ να ζω μαζί με σέ, μαζί με τον πατέρα και με τους φίλους τους καλούς.—"Αχ και να είμπορούσα όλους σας να σ'ς έπαιρνα να πάγω στην πατρίδα!

ΜΑΜΜΗ

Τι έχεις να θυμάσ' εκεί; Δέκα χρονών δεν ήσουν, σαν βγήκεν ο πατέρας σου μαζί με τον Κατσόνη να πολεμήση την Τουρκιά. Τα δυό του τα καρδιά, που τ' αγαθά του Αβραάμ μ'ς έφεραν στο σπίτι, τ' αρμάτωσε και τάκαμε ξεφτέρια του πολέμου. Κι' ο τυράννος για εκδίκηση τή μάνα σου σκοτόνει, σκοτόνει τάδερφάκια σου, τ' αθώα τ' άγγελουδια—το πως σώθηκες εσύ, ένας Θεός το ξεύρει.

"Αχ!—κι' από τότε ως σήμερα όκτω χρονών μαρτύρια, ως που ο Θεός ευδόκησε κ' εκάλεσεν ο Ρήγας κοντάτου τον πατέρα σου.—"Αλλά που τρέχει ο νους σου; Το μάτι σου το βλέπω εδώ, σ' έμένα στυλωμένο, άλλ' ή ματιά του κάπου άλλου μου φαίνεται πως λείπει.

ΑΥΓΗ

"Εμπρός μου βλέπω τον καιρό, που κάτω στο νησί μου του Ρήγα το πρωτάκουσα τ' άθνατο τραγουδι. Είμουν παιδί, δεν έννοιωθα τα ούράνια του τα λόγια, άλλ' ή καρδιά μου ανοίγετο, βαθιά συγκινημένη, σαν να περνούσε άπάνω της του Πάσχα ή αγιότης.—Ποιός τότε να μου τόλεγε, πως θεν' άξιονόμουν να τον γνωρίσω;—

ΜΑΜΜΗ

"Αμποτε να του χαρίζη χρόνια ο Παντοδύναμος Θεός!

ΑΥΓΗ

Ευτυχισμέν' ή μάνα που τον εγέννησε! Χαρά στη χώρα που καυχάται στο δοξασμένο τέκνον της!

ΜΑΜΜΗ (προσβλέπουσα έταστικώς την Αύγην).

Αύγή μου, σε κοιτάζω, κ' έχω μιá λύπη στην καρδιά.—Σε βλέπω μαραμμένη, έγλωμιασεν ή ψι σου που ήταν σαν το ρόδο. Τί έχεις; Τον πατέρα σου καν δεν τον συλλογιέσαι; οί ζάλες δεν τον φθάνουνε που έχει στο κεφάλι, και θέλεις με τήν έννοια σου—

ΑΥΓΗ

Για με ν' άνησυχήση δεν θα του δώσω άφορμή.

ΜΑΜΜΗ

Νομίζω πως άκούω το βήμά του.—Χαρούμενη την ψι σου να δείξης.

ΕΚΗΝΗ Β'

Η ΑΥΓΗ, ή ΜΑΜΜΗ της, ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ

(Ο Καπετάν Σταθής εισέρχεται σύννους, βηματίζει και ίσταται μονολογών, χωρίς να προσέξη εις τας γυναίκας).

ΣΤΑΘΗΣ

"Αν ο πασξ Πασβάνογλους έχθρος μας εκηρύχθη, ως λέγουν—αν μ'ς πρόδωκε!—Έρχεται εκείθε ο κτύπος, που δεν τον περιμέναμεν. Κατάρα κι' άμαρτία!—Και όμως είνε ήσυχος ο Ρήγας' ή καρδιά του είνε μεγάλη.—"Αλλά πως να εξηγήσω πάλι του Περραιβού την άρχητα; Είν' ένας μήνας τώρα, που πήγε στον Πασβάνογλου. Τί είνεις;

ΑΥΓΗ (πλησιάζουσα).

Πατέρα!—

ΣΤΑΘΗΣ (μη άκούων).

"Αν είνε προδοσία—

ΑΥΓΗ (έντρομος).

Τί; τί είπες;

ΜΑΜΜΗ (έπίσης).

Προδοσία;

ΣΤΑΘΗΣ (στρεφόμενος άποτόμως).

Τί θέλετε;

ΑΥΓΗ

Έεστόμισες μιá λέξι.—Τί συμβαίνει;

ΣΤΑΘΗΣ

Τί θές να μάθης; τί ζητείς μέσ' στών άνδρών τα έργα; Το σπίτι μόνον κοιτάξε.

ΑΥΓΗ

"Αλλόμομο στο σπίτι, που ή γυναίκα ξένοιαστη και ξένη καμαρόνει, ενψ να ζήση πρόκειται ή να χαθθ ή άνδρας.

Ἀφῆστέ με —

ΣΤΑΘΗΣ

ΑΥΓΗ

Τί φοβερὰ γιὰ μιὰ γυναίκα χρόνια!

ΣΤΑΘΗΣ

Σε τέτοια χρόνια ἡ ἔννοια σας εἶνε βαρεῖα στὸν ἄνδρα—
θες νὰ μ' ἀκούσης, πεθερὰ; τὴν ἐγγονή σου πάρε
καί σῦρε στὴν πατρίδα μας.

ΑΥΓΗ

Πῶς μ' ἀδικεῖς, πατέρα.

ΜΑΜΜΗ

Ἡ πεθερὰ κ' ἡ κόρη σου, παιδί μου, ἂν σ' ἐνοχλοῦνε,
ἡσύχασε, κ' εἶν' ἔτοιμες νὰ φύγουν, ὅταν θέλῃς·

(μὲ παράπονον)

καὶ δὲν πειράζει ἂν κάτω ἐκεῖ τὲς περιμένει ὁ Τοῦρκος.

(ἀναχωρεῖ).

Σ Κ Η Ν Η Γ'

Ἡ ΑΥΓΗ, ὁ ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ

ΑΥΓΗ (περιπτυσσομένη τὸν πατέρα της)

Ὅχι! ἐδῶ στὸ πλάγι σου, στὴν ἀγκαλιά σου μέσα—
κι ὁ κόσμος ἂν ἀνατραπῇ, στιγμή δὲν θὰ δειλιάσω!
Ἴδιοι μὲ σένα κίνδυνοι μ' ἐμέστωσαν κ' ἐμένα,
φωτιά τῆς ἴδιας συμφορᾶς κ' ἐμένα μ' ἔχει βράψη.

ΣΤΑΘΗΣ

Αὐγὴ μου—κόρη μου γλυκειά! κ' ἐγὼ μαζί μας πάντα
σὲ θέλω! Μέσα στὲς βαρεῖες φροντίδες τῆς ζωῆς μου,
μὲ ξεκουράζει ἡ ὄψι σου, φαιδρώνει τὴν καρδιά μου.—

Ἀλλὰ τὸ ξεύρεις — γύρω μας κοιμποῦνται τρικυμίες,
ἔτοιμες στὸ κεφάλι μας κάθε ὥρα νὰ ξεσπάσουν.

Ἔργα μεγάλα κίνδυνοι τ' ἀκολουθοῦν μεγάλοι. —

Τώρα δὲν εἶνε τίποτε — μιὰ ὑπόψια μόνον —

Εἶσαι καθὼς τὸ ἀγάλμα τῆς Πίστειος ποῦ στέκει

ἀμίλητο στὴν ἐκκλησιά, ὅπου οἱ συνωμόται

συνάζονται καὶ μελετοῦν τὸν ἅγιο σκοπὸ των.

Ὅσα ὡς τώρα ἤκουσες, μὲ πίστι φύλαξέ τα,

ἀλλ' ὅσα δὲν ἐγνώρισες, μὴ θέλῃς νὰ τὰ μάθῃς.

ΑΥΓΗ

Ἴδου κ' ἐγὼ τὰ χέρια μου σταυρώνω καὶ σωπαίνω.

ΣΤΑΘΗΣ

Τέτοια σὲ θέλω, κόρη μου.

ΑΥΓΗ

Δὲν ἤμουν τέτοια πάντα;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἔλα κοντά μου κάθισε, μαζί μου νὰ μιλήσης,
τῆς λευτεριάς ὁ πόλεμος προτοῦ νὰ μᾶς χωρίσῃ.

ΑΥΓΗ

Ἦλθε λοιπὸν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου:

ΣΤΑΘΗΣ

Πλησιάζει.

ΑΥΓΗ

Τρομάρας καὶ χαρᾶς μαζί ἀνατριχίλα νοιώθω —
Κάποτε μοῦ διηγούσουνε στῆς μοναξιάς τὲς ὥρες,
ὅτι συχνὰ τὰ ὄπλα των ἀδράξαν οἱ γονιοί μας,
ἀλλ' ὁμως δὲν κατώρθωσαν ἐλευθερίαν νὰ γίνουν.

ΣΤΑΘΗΣ

Συχνὰ τὴν ἀλυσίδα του θὰ σείσῃ τὸ λιοντάρι,
ὡς νὰ τὴν σπάσῃ μιὰ φορὰ.

ΑΥΓΗ

Κ' ἔχετε σεῖς ἐλπίδες
ἀπ' τοὺς γονιοὺς μας πλειότερες;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἔχου' ἐμεῖς τὸν Ρῆγα!
τὴν Ἐταιρίαν ἔχομε, τὸ θαυμαστό των ἔργων.
Στῆ σκέπη τὴν ἁγία τῆς μικροὶ μεγάλοι νοιώθουν
μὲς στὴν καρδιά των τὴν ὁρμή, ποῦ καταργεῖ τυράννους!

(ἐγείρεται)

Ἀπὸ τῆς Ἐταιρίας μας τὴν Ἐκκλησιά μιὰ μέρα
τοῦ Πάσχα θενὰ πάρωμεν τὴν ἱερὴ λαμπάδα,
τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως νὰ δώσωμε στὸ Γένος!

(λαμβάνει τὸ κάλυμμά του)

ΑΥΓΗ (ἐγείρεται).

Σῦρε — σὲ βλέπω ἀνήσυχο.

ΣΤΑΘΗΣ

Αὐγὴ, δὲν σοῦ τὸ κρύβω

(φεύγων, ἵσταται εἰς τὸ κατώφλιον)

Ἀλήθεια, τὸ λησμονήσα. Ἐχθὲς ὁ Μαργαρίτης
ἀπ' τὸ Τριέστι ἔφθασε. Φρόντισ' ἐδῶ ἂν ἔλθῃ,
νὰ τὸν ὑποδεχθῆς καλά. Μᾶς δέχτηκε κ' ἐκεῖνος
μ' εὐγένεια στὸ σπίτι του. Ἄν θέλῃ νὰ προσμένῃ,
ἐλπίζω πὼς ὀγλήγορα θὰ στρέψω. Πάω στοῦ Ρῆγα.
(ἐξέρχεται).

Σ Κ Η Ν Η Δ'

Ἡ ΑΥΓΗ μόνη.

ΑΥΓΗ

Στοῦ Ρῆγα! — μόνο στ' ὄνομα πὼς ἡ καρδιά μου τρέμει,
ἀλλ' εἰς κανένα δὲν τολμῶ τὰ βάθη τῆς ν' ἀνοίξω.

Ὅταν μισῆς κ' ἐχθρεύεσαι, γυρεύεις νὰ τὸ κρύψῃς·
τὸ μῖσος εἶνε κόλασις καὶ στέργει τὸ σκοτάδι.

Ἄλλ' ὅταν ἀγαπᾶς, ποθεῖς νὰ εἰπῆς τὸν ἔρωτά σου,
γιατὶ ἡ ἀγάπ' εἶνε χαρὰ καὶ θέλει φῶς καὶ λάμψι.

Ποῦ νὰ ξευρεν! — ὄχι, ποτέ, ποτέ νὰ μὴν τὸ μάθῃ!
Μέσ' στῆ μεγάλη του καρδιά, ποῦ τὴν περικυκλόνει

μὲ τὴν αἰώνια φλόγα τῆς ἡ ἀγάπῃ τῆς πατρίδος,
θνητῆς ἀγάπῃς πὼς μπορεῖ ν' ἀνθίσῃ τὸ λουλοῦδι;

Ψυχῇ, ποῦ τόσο ἐμέθησε στῆς λευτεριάς τὸν ὕμνο,
πὼς θεν' ἀκούσῃ μιᾶς καρδιάς ἐρωτικὸ τραγοῦδι;

ἜΩ Ρῆγα, σύ, ποῦ ἡ πατρὶς λατρεύει καὶ θαυμάζει!
μαζί μὲ τὸ θυμίαμα ποῦ καίει γιὰ σένα ἐκεῖνη,

δέξου τὸ μῦρο τὸ κροφὸ τῆς ταπεινῆς καρδιάς μου.
Σ' ἀγάπησα σὰν ἥρωα, ποῦ ἀτρόμητος πηγαίνει

νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του — ὠραία βασιλοπούλα —
ἀπὸ τὸ δράκο τυράννο, ποῦ χρόνια τὴν παιδεύει!

Ναί, μὲ λατρεῖα σ' ἀγαπῶ, γιατί μεσ τὴν καρδιά σου
οἱ πόθοι οἱ ἁγιώτεροι μυροβολοῦν τοῦ Γένους!

(ἵσταται ἐπὶ μικρὸν ὡς ἐν ἐκστάσει. Εἶτα τείνει
τὸ οὖς πρὸς τὴν θύραν)

Νομίζω, μὲ τὴν μάμμη μου λαλεῖ ὁ Μαργαρίτης —
Ἄχ, πὼς δὲν ἤθελα κανεὶς νὰ μ' ἐνοχλήσῃ τώρα,

κι' ὁ Μαργαρίτης μάλιστα. Τὸν ἔχω καταλάβει·
τὸν Ρῆγα δὲν τὸν ἀγαπᾷ. Συγώρα με, θεέ μου,
ἀλλ' εἶνε σκοτεινὴ ψυχῇ. — Ἴδου τον.

(ὁ Μαργαρίτης εἰσέρχεται καὶ τείνει πρὸς
αὐτὸν τὴν χεῖρα).

Σ Κ Η Ν Η Ε'

Ὁ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ, ἡ ΑΥΓΗ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Μὲ χαρὰ μου

σ' ἐπαναβλέπω σήμερον, Αὐγὴ.

ΑΥΓΗ

Ἄπ' τὸν πατέρα
τὸν ἐρχομό σου ἔμαθα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ναί, ἤλλα χθές τὸ βράδυ
ἀπ' τὸ Τριέστι.

ΑΥΓΗ

Βέβαια γιὰ ὑποθέσεις.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἄχι
καὶ ναί. Ὑπόθεσις μεγάλη καὶ σπουδαία
ἐδῶ μὲ φέρνει. Ζήτημα χαρᾶς ἢ δυστυχίας.

ΑΥΓΗ

Νὰ ἐπιτύχῃς εὐχομαι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἄρκει νὰ τὸ θελήσῃς.

ΑΥΓΗ

Ἐγώ; καὶ τί μπορῶ ἐγώ;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Τὸ πᾶν! —

(καθ' ἑαυτὸν)

Καρδιά μου, τόλμα! —

(περιπαθῶς πρὸς τὴν Αὐγὴν)

Ἦλθα γιὰ σένα! —

(Ἡ Αὐγὴ ὀπισθοχωρεῖ)

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἐπέρασε καιρὸς καὶ δὲν σὲ εἶδα,
σὲ λαχταροῦσα κ' ἔπασχα. Σὺ ὅμως, ἄχ, τὸ βλέπω,
τὴ γνώμη σου δὲν ἄλλαξες. Οὔτε ὁ χωρισμὸς μας,
οὔτ' ἡ ἀγάπ' ἢ φλογερὴ καὶ τὰ παραπανά μου
δὲ μπόρεσαν τὴν πέτρινη καρδιά σου νὰ μαλάξουν.

(Ἡ Αὐγὴ, κάτω νεύουσα, ἴσταται ὀρθία παρὰ τὴν
τραπέζαν, ἐφ' ἧς στηρίζει τὴν χεῖρά της)

Καὶ ὅμως ἦτον ἐποχὴ, ποῦ ἤλπιζα. Θυμᾶσαι;
Ἦταν οἱ μέρες οἱ χρυσές, ποῦ ἦλθες στὸ Τριέστι
μαζὶ μὲ τὸν πατέρα σου. Θλιμμένους καὶ διωγμένους
σὰς δέχθηκα στὸ σπίτι μου. — Νομίζω πῶς σὲ βλέπω.
Ἐλεγεν ὁ πατέρας σου τὰ δυστυχήματά σας,
καὶ στάλαζε τὸ δάκρυ σου στ' ὠραῖο πρόσωπό σου,
ποῦ ἐφαίνετο γλυκύτερο στὸν πόνο τῆς ψυχῆς σου. —
Σ' ἀγάπησα μὲ τὴ γλυκεῖα κι' ἀόριστη ἐλπίδα
τοῦ πρώτου πάθους τῆς καρδιάς. Ἄχ, μὴ με ἀπελπίσῃς!
Ἄνοιξ' τὰ χεῖλη τὰ γλυκὰ νὰ γιάνῃς τὴν καρδιά μου.

ΑΥΓΗ

Λυποῦμαι πῶς ὁ λόγος μου χαρὰ δὲν θὰ σοῦ φέρῃ.
Εὐγνωμοσύνη σοῦ χρωστῶ κ' ἐγώ καὶ ὁ πατέρας,
ἀλλὰ μ' ἀγάπη δὲν μπορῶ τὸ τοῦτο θέλει γίνεαι.
Ἄχι, μὴ σε μέλῃ! ἀργότερα καὶ τοῦτο θέλει γίνεαι.
Ἄλλ' ὄχι τώρα. Χρυσὴν ἀκόμ' εἶν' ἡ πληγὴ μου. —
Τόσο σκληρὸ μοῦ φαίνεται γιὰ πάντα νὰ σὲ χάσω,
ὡστ' ἡ καρδιά μου ἢ ἄρρωστη τὴ δύναμι δὲν ἔχει,
μ' ὅλη τῆς τὴν ἀπελπισία, ν' ἀφήσῃ τὴν ἐλπίδα! —
Σκέψου καλῆτερα. Γιὰ σέ, γιὰ τὸν γονιό σου, κόρη,
μὴ μ' ἀποστρέψῃς! — Ἄκουσε, εἶσαι φτωχὴ καὶ ξένη.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (πικρῶς).

Μέσ' στὴν καρδιά σου βέβαια δὲν βροῖσκες τίποτ' ἄλλο
γιὰ μένα, παρὰ συμβουλή. — Μεγάλῃ καλοσύνη!
Καὶ ὅμως ἔχεις δίκαιον, νὰ λησμονήσω πρέπει.
Ἄχι, μὴ σε μέλῃ! ἀργότερα καὶ τοῦτο θέλει γίνεαι.
Ἄλλ' ὄχι τώρα. Χρυσὴν ἀκόμ' εἶν' ἡ πληγὴ μου. —
Τόσο σκληρὸ μοῦ φαίνεται γιὰ πάντα νὰ σὲ χάσω,
ὡστ' ἡ καρδιά μου ἢ ἄρρωστη τὴ δύναμι δὲν ἔχει,
μ' ὅλη τῆς τὴν ἀπελπισία, ν' ἀφήσῃ τὴν ἐλπίδα! —
Σκέψου καλῆτερα. Γιὰ σέ, γιὰ τὸν γονιό σου, κόρη,
μὴ μ' ἀποστρέψῃς! — Ἄκουσε, εἶσαι φτωχὴ καὶ ξένη.

Σοῦ δίνω τὴν ἀγάπη μου, τὰ πλούτη μου σοῦ δίνω,
νὰ ζήσῃς σὰν ἀρχόντισσα ποῦ εἶσαι μαθημένη. —

ΑΥΓΗ

Καὶ τὴ φτωχότερη καρδιά, ὦ, δὲν τὴν ἀγοράζουν
ὅλοι τοῦ κόσμου οἱ θησαυροί! — Τὰ πλούτη σου νὰ τᾶχῃς.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Θὰ δώσω στὸν πατέρα σου καράβι ν' ἀγοράσῃ —

ΑΥΓΗ (ὕπερηφάνως).

Ἄχι γιὰ τὴν πατρίδα του θυσιάσεν ἐκεῖνος
νομίζεις πῶς θὰ τὰ δεχθῇ ἀπὸ ἀνθρώπου χεῖρι;
τὸ χρῆμα μόνον τὸ ἱερὸ τοῦ Γένους καὶ ὁ Πῆγας
θὰ τὸν ὀπλίσουν μιὰ φορὰ γιὰ τὴν πατρίδα πάλι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (ἀναπηθῆσας ὡς πληγείς).

Αὐτὰ τὰ λόγια βέβαια δὲν εἶνε ἰδικὰ σου!
Ποῖς ἦτο, ποῖς ὁ δάσκαλος ὅπου σοῦ τᾶχει μάθη; —
Ἐἶνε λοιπὸν ἀληθινὰ τὰ προαισθήματά μου,
πῶς κάποιος ἄλλος ἔκλεψε τὸ μύρο τῆς καρδιάς σου; —
Πλάνες ἐλπίδες, φύγετε!

ΑΥΓΗ

Τί ἔννοεῖς; τί λέγεις;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Τίποτε, κόρη. Μ' ἔννοιωσε, μοῦ ἀπαντᾷ ἡ καρδιά σου,
ποῦ ὀρμητικὸ τὸ αἷμά σου στὸ πρόσωπό σου στέλλει.
Βλέπω σ' αὐτὸ τὴν τύχη μου, μὰ καὶ τὸ μυστικὸ σου.

ΑΥΓΗ

Δὲν ἔννωῦ τὰ λόγια σου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Δὲν θέλεις νὰ τὰ νοιώσῃς. —

Ἄχι, σοῦ εἶπα σήμερα, λησμονήσέ το πλέον.

(βηματίζει ἐν ταραχῇ καὶ ἰσταμένος παρὰ τὴν
τραπέζαν, λαμβάνει τὸ ἐπ' αὐτῆς βιβλίον καὶ τὸ κλείει)

Ἦτον βιβλίον πῶκλεισε καὶ δὲν θ' ἀνοιξῇ πλέον.

(ἐπαναθέτων αὐτὸ παρατηρεῖ τὴν ἐπιγραφὴν)

Ἐχεῖς ἐδῶ «τῶν Ἀλπεῶν τὴ Βοσκοπούλα», βλέπω.
Τοῦ Πῆγας τοῦ μεταφραστοῦ χρυσοδεμένου δῶρον.

ΑΥΓΗ

Εὐχάριστα περῶ μ' αὐτὸ τῆς μοναξιάς τες ὥρες.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (μὲ πικρὰν εἰρωνείαν).

Γιὰ τὰ κοράσια ταιριαστὸ κι' ὠραῖο παραμῦθι,
καὶ τὸ μετέφρασεν αὐτὸ μεγάλος πατριώτης.
Ἔργα μεγάλα ἀληθινὰ γιὰ σκλαβωμένον ἔθνος!
(τὸ ρίπτει ἐπὶ τῆς τραπέζης)

Βιβλίον τῆς ἐξοχικῆς γαλήνης κι' ὀκνηρίας.

ΑΥΓΗ (θερμῶς).

Νομίζω πῶς σὲ μιὰ καρδιά πολὺ καλὰ ταιριάζουν
ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας κι' ὁ πόθος τῆς γαλήνης.
Στὸν νοῦ του ὁ ἐλευθερωτῆς ποῖον ἄλλο σκοπὸν ἔχει,
παρὰ τὴν εὐτυχία μας στοὺς κόλπους τῆς εἰρήνης;
Τί ὄνειρο γλυκύτερο τοὺς δούλους νανουρίζει;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἄλλὰ γλυκὰ ὄνειρα καὶ στίχοι καὶ τραγουδία
τὴ λευθερίᾳ δὲν φέρνουν τὴν ἀνδρογεννημένη!

ΑΥΓΗ

Πῶς φαίνεσαι πῶς ἐζησες μακρὰν ἀπ' τὴν πατρίδα!
(ἐν ἐξάψει)

Τὴ δύναμι τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Πῆγας ἐκεῖ θὰ μάθῃς
νὰ μὴν τῆς περιφρονῇς! Ἐκεῖ θὰ ἰδῇς τὴν φλόγα,
ἐκεῖ τὸν ἐνθουσιασμὸ τὸ θεῖο πῶχει ἀνάψῃ

στά στήθη τὸ τραγοῦδί του. Καὶ τότε θὰ πιστέψῃς,
πῶς μέσ' ἀπὸ τοὺς στίχους του λαλεῖ ἡ καρδιά τοῦ Γένους,
ἔτοιμη γιὰ τοὺς πόθους τῆς τὸ αἷμά τῆς νὰ χύσῃ!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (κατ' ἰδίαν).

Πῶς τὸν ὑπερασπίζεται — τί ξίφος στήν καρδιά μου!
(πρὸς τὴν Αἰγὴν)

Σ' ἀκούω, καὶ πῶς εἶσαι σὺ δὲν τὸ πιστεύω ἀκόμα.
Ὁ ζῆλός σου φανέρωσεν ὅ,τι νὰ κρύβῃς πρέπει.

ΑΥΓΗ

Δὲν ἔχω σκέψι πού τὸ φῶς φοβεῖται ν' ἀντικρύσῃ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Καὶ μόνο νὰ τὸ σκέπτωμαι, σπαράζετ' ἡ καρδιά μου,
μ' ἀκόμη πλιότερο πονῶ καὶ νὰ τὸ ξεστομίσω. —
Τὸν ἀγαπᾶς! —

ΑΥΓΗ

Καὶ ποιά ψυχὴ δὲν ἀγαπᾶ τὸ Ρήγα,
ἀπ' τ' ἀπαλὰ κοράσια ὡς στῶν βουνῶν τοὺς κλέφτες;
τοῦ ἔθνους μας τὸ καύχημα, τῆς λευθεριᾶς τὸ σῦλο;
Ἔσωσε τὸν πατέρα μου ἀπ' τὴν ἀπελπισία,
καὶ βάλσαμο παρηγοριᾶς στὸν πόνο μου ἔχει στάξῃ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Σοῦ εὐχομαὶ τὸ βάλσαμο φαρμάκι νὰ μὴ γίνῃ.

ΑΥΓΗ

Τῶχετε σεῖς οἱ φθονεροὶ στὸ στήθος τὸ φαρμάκι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Τὸ αἷμά μου σὺ τῶκαμες ὄλο γολή καὶ πίκρα! —
Σ' ἐχθρεύομαι, καθὼς μισῶ κ' ἐχθρεύομαι κ' ἐκεῖνον,
καὶ δὲν τοῦ συγχωρῶ ποτέ, ποτέ εἰς τοὺς αἰῶνας,
πῶς μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια μου μοῦ πῆρε τὴν χαρά μου!

(ἐξέρχεται)

(Ἔπειτα συνέχεια)

ἈΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΒΓΙΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

1798 — 1898

2.

Ο ΡΗΓΑΣ¹

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.—ΠΑΝΤΑΖΗΣ.—ΣΗΤΣΑΙΟΣ, ιατρός.—ΑΡΓΕΝΤΗΣ, έμπορος.—ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.—ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.—ΦΩΤΙΟΣ, διδάσκαλος.—ΣΚΟΥΦΑΣ.—ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.—ΑΥΓΗ, κόρη του Καπετάν Σταθή.—Η ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.—Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, φίλος του Ρήγα.—Ο ΜΑΡΑΣΛΗ ΠΑΣΑΣ.—Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ.—ΑΔΗΣ, λιποτάκτης.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ—ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

Δωμάτιον εις την οικίαν του καπετάν Σταθην.

ΣΚΗΝΗ Γ'

Η ΑΥΓΗ μόνη.

ΑΥΓΗ

Είχε φωτιά στο μάτι του, στα λόγια του φοβέρα.
 'Ο πόνος εξεσκέπασε τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του,
 π' ἄγρια παλεύουν μέσα τῆς ὀφθόνος καὶ ἡ ζήλια.—
 Καὶ σὰν τὸν φέρνω μέσ' στοῦ νοῦ, τοῦ βασιλεύει ὁ Ρήγας,
 μοῦ φαίνεται σὰν πειρασμὸς κοντὰ σ' ἁγίου εἰκόνα!

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

'Η κατοικία του Ρήγα.

Αιρουμένης τῆς αὐλαίας, φαίνεται ὁ Ρήγας ὄρθιος ἐνώπιον τραπέζης κεκαλυμμένης μὲ βιβλία καὶ χαρτία, σφραγίζων ἐπιστολήν. Τοὺς τοίχους κοσμοῦν γεωγραφικοὶ πίνακες τῆς Ἑλλάδος.

ΣΚΗΝΗ Ζ'

'Ο ΡΗΓΑΣ μόνος.

ΡΗΓΑΣ (κρατῶν ἐπιστολήν).

'Ιδού, ἂν μεταδίδεται, ὁ στοχασμὸς τοῦ νοῦ μας καὶ ἡ φωνὴ τοῦ στήθους μου μὲ τ' ἄψυχα ψηφία, τὸ ἔκαμα. Τὰ γράμματα τὴν φλόγα κρυφοτρέφουν, ποῦ θὰ ξεσπάσῃ ἀκράτητη μέσ' στὸν βρασμὸν τοῦ ἔργου.

(τὸ ὰρολόγιον σημαίνει ἑξάνις)

Πρωτὸ! κ' ἐγὼ ἐνόμιζα πῶς εἶνε νύκτ' ἀκόμη.

(ἀνοίγει τὸ παράθυρον)

Χαράζει· πρὸς ἀνατολὰς ὁ οὐρανὸς ροδίζει,
 ἐνῶ ἡ Βιέννη κοίτεται ἀκόμα στὸ σκοτάδι,
 παραδομένη στὸ γλυκὸ τ' ἀγκάλιασμα τοῦ ὕπνου,
 ποῦ τὴν φυλάγει ὀρθάνοικτο τοῦ νόμου τ' αὔπνο μάτι.
 Βαθειὰ κοιμᾶται ἀμέριμνη καὶ ξένοιαστη· δὲν τρέμει
 πῶς θὰ τὴν σφάξῃ ὁ τύραννος μέσ' στὸ ζεστὸ κρεβάτι.
 Δὲν τῆς ταραίζει τῆς σκλαβιάς τὸ σιᾶχοτὸ τὰ ὄνειρά της.—
 'Ἄλλ' εἰς ἡμᾶς ποῦ ἔχομε τὴ μάννα σκλαβωμένη,
 τὸ θεϊκὸ του βάλσαμον ὁ ὕπνος δὲν χαρίζει.
 "Ἄχ, τοῦ ζυγοῦ τῆς ὀβρυῆς τριγμὸς καὶ ἡ κραυγὴ τῆς
 ἔως τὰ τετραπέρατα τῆς γῆς μᾶς κυνηγοῦνε·
 κ' ἐνῶ τριγύρω βλέπομε νὰ ζῆ, νὰ χαίρῃ ὁ κόσμος,
 ἡμεῖς, στὰ δῶρα τῆς ζωῆς καὶ στ' ἀγαθὰ τῆς ξένοι,

¹ "Ἴδε σελ. 10.

ἔχομεν ἓνα στοχασμὸν καὶ πόθον ἓνα μόνον,
τῆ χάρι τῆς ἐλευθερίας νὰ φέρωμε στὸ Γένος.
Κι' ὡσὰν τὸ μεγαλειότερον κακὸν νὰ μελετοῦμε,
κρυβόμεθα, φοβούμεθα τὸ φῶς, σὰν τὰ θηρία.—
Καὶ ὅμως εἶνε οὐράνιος, τρισάγιος ὁ σκοπὸς μας,
καὶ ὅμως ζοῦμε στὴν σκιὰν πολιτισμένου κράτους!—
Ποῦ εἶσαι χριστιανισμέ; ποῦ εἶσ' ἐλευθερία;—
Πολιτισμός! καὶ λέγεται πολιτισμός ἐκεῖνος,
ποῦ ἐμπρὸς στὰ μάτια τ' ἄσπλαγνα βαρβάρους καμαρώνει
τοὺς χριστιανούς νὰ σφάζουνε, τοὺς χριστιανούς νὰ
καίουν!—

Τὸ πνευμά σου ἠμέρεψε κ' ἐφώτισε, πατρίς μου,
τὸν κόσμον, ποῦ ἐλησμόνησε τὸν φωτοδότην πλέον.
Συνάζουνε τὰ μάρμαρα καὶ τὰ χειρόγραφα σου,
στολίζουν τὰ μουσεῖά των, τὸ πνευμά των στολίζουν
φιλόσοφοι καὶ βασιλεῖς. Ἀλλὰ ποῖός ἐστοχάσθη,
ὅτι τὸ αἷμα τῆς φυλῆς ἐκεῖνης ποῦ θαυμάζουν,
ζῆ καθαρὸ στὲς φλέβες μας καὶ χύνετ' ἀπὸ Τούρκους;
Πῶς ζῆ ἀκόμ' ἡ γλῶσσά της κ' ἐλευθερίαν κράζει;
(Ἡ θύρα κρούεται, ὁ Ρήγας ἀνοίγει καὶ
εἰσέρχεται ὁ Σκουφᾶς).

ΣΚΗΝΗ Η'

ΡΗΓΑΣ, ΣΚΟΤΦΑΣ

ΡΗΓΑΣ

Σκουφᾶ, στὴν ὄραν ἔρχεσαι

ΣΚΟΥΦΑΣ

Στοὺς ὀρισμούς σου εἶμαι.

Γιὰ τὸ ταξεῖδι ἔτοιμος.—

(περισκοπῶν τὸ δωμάτιον)

Ἀλλὰ δὲν ἐκοιμήθης;

Βλεπῶ τὴν κλίνη ἀνεγγικτή, τὰ μάτια ἀγρυπνημένα.

ΡΗΓΑΣ

Ὁ πυρετὸς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς σὰν πέση,
τὰ φυσικά του δίκαια τὸ σῶμα θ' ἀπατήσῃ.

Θάλλῃ καιρὸς νὰ κοιμηθῶ.

(ἀτενίζων αὐτὸν)

Στὲς κρίσιμες τὲς ὥρες

ἀπὸ τοὺς ἄλλους πῶς πολὺ ἀκόμη κινδυνεύουν
οἱ ἐμπιστοὶ τῶν ἀρχηγῶν καὶ οἱ ἀγαπημένοι.Ἄν σὲ φρονεῖς ἢ ἀγάπη μου, εὐλογητὸ θὰ μείνῃ
εἰς τὸ μαρτυρολόγιον τοῦ ἔθνους τὸνομά σου.—

Αὐτὰ ποῦ σ' ἐμπιστεύομαι

(τῷ ἐγγειρίζει ἐπιστολὰς)

ὅποιος μαζί του τάχει,

κρατεῖ μαζί του θάνατον, ἀλλὰ κι' ἀθανασίαν.

Ὅσα ἐγὼ δὲν ἔγραψα, σὺ ζωντανὰ εἰπέ τα.

Ἀπόστολος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν σκοπῶν μας γίνου
εἰς τὴν Βλαχίαν.— Πήγαινε. Στὸν ἱερὸν ἀγῶνα
νὰ δώσουν χεῖρα πρόκειται γιὰ τὴν ἐλευθερίαν
δυσὸ ἔθνη ποῦ ὁ φλογερὸς παλμός της τ' ἀδελφώνει.

ΣΚΟΥΦΑΣ

Ἡ ἐκλογή σου μὲ τιμᾶ.

ΡΗΓΑΣ

Κι' ἂν μαύρη προδοσία

τὰ χεῖρα ἀπλώσῃ ἀπάνω σου, τὸ θάρρος νὰ μὴ χάσῃς.

Τὸ μυστικὸ μας φύλαξε, ἀλλ' ὄχι τὴ ζωὴ σου.

ΣΚΟΥΦΑΣ

Εἶμαι κ' ἐγὼ ἀπόγονος τῆς γενεᾶς ἐκεῖνης,
ὅπου σ' ἐγέννησε καὶ σέ, περήφανο κλωνάρι,
καμάρι κι' ἀναγέννησι τοῦ παλαιοῦ κορμοῦ της.Ἄν σὺ τὴν κληρονομήσῃς τὴν πλουσία της τὴν φλέβα,
ἔχω ἀπ' τὸ αἷμά της κ' ἐγὼ ρανίδα στὴν καρδιά μου,
καὶ νὰ τὸ χύσω προτιμῶ, παρὰ νὰ τὸ ντροπισάω.

Σὰν ἦμον στὴν πατρίδα μου τὴν Ἠπειροῦν ἀκόμα

καὶ τῆς σκλαβιᾶς οἱ στεναγμοὶ τριγύρω μου ἀντηχοῦσαν
μὲ πόνο ἐδάκρυζα, μ' ὄργη τὰ στήθη μου κτυποῦσα,
κ' ἔλεγα: Πότε θὰ βρεθῆ ὁ λυτρωτῆς μας, πότε;
Εὐρέθηκε! καὶ μὲ χαρὰ καὶ προθυμία τρέχω,
στὸ πλάγι του ν' ἀγωνισθῶ, μαζί του ν' ἀποθάνω!

(λαμβάνει καὶ ἀσπάζεται μετὰ παραφορᾶς
τὴν χεῖρα τοῦ Ρήγα).

ΡΗΓΑΣ (ἀσπαζόμενος αὐτόν).

Πατρίς ποῦ τέκνα σὰν καὶ σὲ γεννᾷ, δὲν εἶνε δούλη.
Πήγαινε! κατεῦδιον σου.

(ὁ Σκουφᾶς ἀναχωρεῖ).

ΣΚΗΝΗ Θ'

Ὁ ΡΗΓΑΣ μόνος.

ΡΗΓΑΣ

Παντὸ ὡς τώρα βεῖχε

ἡ μυστικὴ ἐνέργεια γενναίους ἀποστόλους
καὶ φίλους κι' ὀπαδούς θερμοῦς.— Ἄν τώρα κι' ὁ Σητσαῖος
ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα καλὰς εἰδήσεις φέρῃ.—

(βηματίζων ἴσταται πρὸ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος)

Πόσον ὠραία φαίνεσαι πατρίς μου καὶ μεγάλη!

Ἔ, νὰ μοῦ ἦτο δυνατὸν ὅλην νὰ σὲ λυτρώσω,

ἀκέρια, ὅπως σ' ἔγραψα σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν χάρτη!

Ἡ κορυφή σου χάνεται μὲς' στοῦ βοριᾶ τὰ νέφη,

ἐνῶ τὰ πόδια σου βαθιὰ θεμελιωμένα στέκουν

μέσα στὸ νησοστόλιστο τῆς μεσημβρίας κύμα!

Τόσο μεγάλη!—κ' ἔπρεπε νὰ κατανηθῆς δούλη!

Τὰ σκορπισμένα σου παιδιὰ νὰ σὲ γνωρίσουν πρέπει,

τὸ μεγαλεῖο, τὴ δύναμι τῆς μάννας των νὰ μάθουν!

(σύνουος)

Ἄλλ' εἶμαι ὁ ἄνθρωπος ἐγὼ, ποῦ ὄρισε ὁ Πλάστης,

νὰ τὰ συνάξω γύρω σου τὰ σκόρπια τὰ παιδιὰ σου

καὶ νὰ σοῦ δέσω τὲς πληγές, καὶ νὰ σοῦ κράξω: «Ἀνάστα!»

Τί δισταγμοῦ μαρτύριον!—

(ἀνατείνει τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν' ὁ ἥλιος
ἀνατέλλων τὸν λούει μὲ τὰς ἀκτίνάς του)

Ἔ, βασιλεῦ τοῦ κόσμου!

Ἄς πέσω, ἀλλ' ἄς σηκωθῆ τὸ ἔθνος νικηφόρον!

Μέσ' στὴν ἀντάρα τῆς σκλαβιᾶς τὸ αἷμά μου ἄς τρέξῃ

σὰν τὴ βροχὴ, ποῦ ξαστεριά, χαρὰ Θεοῦ μᾶς φέρνει.

(εἰσέρχονται ὁ Πασβάνογλου καὶ ὁ Περραιβός).

ΣΚΗΝΗ Ι'

ΡΗΓΑΣ, ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

ΡΗΓΑΣ (στρεφόμενος).

Πασβάνογλου—Χριστόφορε

(ὁ Πασβάνογλου κλίνει γόνυ ἐνώπιον τοῦ Ρήγα'
ὁ Ρήγας τὸν ἐγείρει καὶ τὸν ἐναγκαλιζεται ὡς καὶ
τὸν Περραιβόν)

Πῶς θὰ χαροῦν οἱ φίλοι!

(πρὸς τὸν Πασβάνογλου)

Ἐγθρόν σ' ἐνόμιζαν.

(πρὸς τὸν Περραιβόν)

Καὶ σὲ νεκρόν' σὲ εἶχαν κλάψῃ.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Σκέπει τοὺς ἀποστόλους σου ὁ Πλάστης.

ΡΗΓΑΣ

Καὶ τοὺς νέους,

ὅπου στὸ δοῦλον ἔθνος των μέγα καλὸν θὰ φέρουν.—

Πήγαινε τὴ χαρμόσυνη νὰ φέρῃς ἀγγελίαν

στοὺς φίλους μας γιὰ τὸν παστᾶν—νὰ σὲ ἰδοῦν πῶς ἤλθες.

(ὁ Περραιβός ἐξέρχεται).

ΣΚΗΝΗ ΙΑ'

ΡΗΓΑΣ, ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Ρήγα, και σὺ ἐδίσταξες;

ΡΗΓΑΣ

Ποτέ! ἄλλ' οἱ ἑταῖροι,
σὰν ἔμαθαν πῶς ἔγεινες πασῶς εἰς τὸ Βιδίνι,
ταράχθηκαν κ' ἐτρόμαξαν. Ἦλθε κατόπ' ἡ φήμη,
πῶς χάθηκεν ὁ Περραιβός, ποῦ σούστειλα μὲ γράμμα,
πῶς πρόδωκας τὸ μυστικόν.—Μὰ πέρασ' ἡ τρομάρα!
Ὁ Περραιβός ἐπέστρεψε, και σὺ ἐμπρός μου στέκεις,
και μαρτυρεῖς τὴν πίστι σου, τὴν ἀφοσίωσί σου
στὸν Ρήγαν.— Ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ στείλῃς ἕνα γράμμα,
ἀντὶ μὲ κίνδυνον ζωῆς ἐδῶ νὰ ἔλθῃς.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Μέσ' στοὺς κινδύνους πέρασεν ὡς τώρα ἡ ζωὴ μου.
Ἐμπρός στὸν πόθο νὰ σὲ ἰδῶ, ζωὴν δὲν λογαριάζω.

ΡΗΓΑΣ

Γιὰ τὸ μεγάλο ἔργον μας, ἀτίμητ' ἡ ζωὴ σου.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Ρήγα, σὰν ἤμουν μιὰ φορὰ κ' ἐγὼ κατατρεγμένος,
σὺ μ' ἔσωσες μὲ κίνδυνον νὰ χάσης τὸ κεφάλι.
Ὅ,τι μοῦ ἔσωσες, γιὰ σὲ τὸ θυσιάζω πάλι.
Τότε δὲν ἤμουν τίποτε, μὰ δύναμι ἔχω τώρα.
Στράτευμα ἔχω διαλεκτὸ τριάντα χιλιάδες,
π' ἀνεμοσκόρπισα μ' αὐτὸ δεκαεπτὰ πασάδες.
Ἄλιο πασάς, Ἀλήπασας και δεκαπέντε ἄλλοι
στενὰ μ' ἐπολιόρχησαν εἰς τὸ Βιδίνι μέσα
κι' ἀπ' τὴ μεριά τοῦ ποταμοῦ κι' ἀπ' τῆς στεριάς τὰ μέρη.
Ἐπέφτανε μερόνυχτα στὸ κάστρο μέσα οἱ βόμβες.
Ὅλα στὸ χῶμα ἐστρώθηκαν ὀρθοὶ ἐμεῖς μονάχα.
Ἄλλ' ἔξω τότε ὠρμήσαμε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι
και τοὺς ἐκυνηγῆσαμε σὰν τοὺς λαγούς ἐμπρός μας.
Ὁ σερασκέρης Χουσεῖν, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα,
πέρα στὴν πόλι Ράχοβα τὸ φύσημά του πῆρε,
και πίνει τὸ φαρμάκι του και τὴν ντροπὴ χωνεύει.
Κι' ἀφοῦ δὲν τὸ κατόρθωσε νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι
τοῦ ἀποστάτου, ὁ πονηρὸς ἐσκέφθηκε μὲ δόξες
νὰ τὸ στολίσῃ και τιμές.— Τώρα γνωρίζεις ὅλα.
Μ' αὐτὸ τὸν τρόπον ἔγεινα πασῶς εἰς τὸ Βιδίνι.—
Τὸ στράτευμά μου εἶν' ἔτοιμο. Δικὴ σου ἡ δύναμις μου.
Ἐσένα μόνον ἀρχηγὸν γνωρίζω. Πρόσταξέ με.

ΡΗΓΑΣ

Ἄξιε, πιστὲ Πασβάνογλου, εἰς ὅσα λέγεις βλέπω
πῶς κυβερνᾷ τὸ ἔργον μας ἡ θέλησις ἡ θεία.
Ἡ δύναμις ποῦ ἀπόκτησες, στὴν ὥσ' ἀπάνω φθάνει.
Ὀλίγο ἀκόμα, κ' ἡ τρανὴ πυρκαϊὰ θ' ἀνάψῃ
ἀπ' τὰ Μπαλκάνια ὡς στὰ βουνα τ' ἀπόρθητα τῆς Μάνης.
Ἄπ' ὅλα τὰ ἐπίσημα ὀνόματα τοῦ Γένους,
ἀπ' ὅλους τοὺς ὀπλαρχηγούς, ἀρματωλούς και κλέφτες,

ἔρχονται γράμματα κρυφά. Τὸ πᾶν νὰ θυσιάσουν
εἶν' ἔτοιμοι και πρόθυμοι ὅταν σημάν' ἡ ὥρα.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Κ' ἐγὼ τὴν ὥρα λαχταρῶ.

ΡΗΓΑΣ

Ἄπο τὸν Βοναπάρτη
προσμένω ἀκόμη τὴ στερνὴ, ὀριστικὴ του λέξι.
Ἡ ἀρνησίς του βέβαια ἐμπόδια δὲν θὰ φέρῃ.
Και μόνοι θ' ἀναλάβωμεν τὸν μέγα τὸν ἀγῶνα.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Ἐγὼ τυφλὴ πεποίθησι στὸ πνεῦμά σου τὸ μέγα,
ἔχε και σὺ στὸ χέρι μου! Σὺ νοῦς, ἐγὼ τὸ ζῆφος!

ΡΗΓΑΣ

Ἦσως ἡ θεία Πρόνοια μᾶς ἔχει φιλιώσῃ,
νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς κρυφούς και ἀγαθοὺς σκοποὺς τῆς.—
Και τώρα, μὴν ἀργοπορῆς. Αὐστριακοὶ μᾶς ζώνουν
κατάσκοποι.

(Ὁ Πασβάνογλουσ ἴσταται σύννους και σκυθρωπὸς)
Πλὴν νὰ μοῦ πῆς ἀκόμη κατὶ θέλεις.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Ἦλθα χαρούμενος ἐδῶ, μὰ ξάφνω σκοτεινιάζει
τὸ στῆθός μου.— Τί στοχασμός!— Θὰ ξαναἰδωθοῦμε;

ΡΗΓΑΣ

Ἐὰν στὸν κόσμον ἀγρυπνῇ Δικαιοσύνη θεία.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Ὡς δέχεται ὁ ἅγιος προσκυνητὴς τὸν Ἰσκιο
και τὸν γλυκύτατο καρπὸ τῆς φοινικιάς ποῦ στέκει
περήφανη τῆς ἐρημιάς και μόνῃ θυγατέρα,
ἔτσι ἡ ψυχὴ μου δέχεται τὸ βλέμμα, τὴ φωνὴ σου—

(μετὰ διαχύσεως)

Πῶς ἤθελα, πῶς ἤθελα πλησίον σου νὰ μείνω
και στὸ πλευρό σου ν' ἀγρυπνῶ, Βελεστινλῆ μεγάλη!
(ἐναγκαλιζεται τὸν Ρήγαν και βαίνει πρὸς τὴν θύραν,
ὅπου ἴσταται, και ῥίπτει τελευταῖον βλέμμα πρὸς αὐτὸν)

ΡΗΓΑΣ

Θάρρος! καλὴν ἀντάμωσι στὸ στάδιον τῆς δόξης!

(Ὁ Πασβάνογλουσ ἐξέρχεται. Ὁ Ρήγας μένει σύννους)

ΣΚΗΝΗ ΙΒ'

Ὁ ΡΗΓΑΣ μόνος.

ΡΗΓΑΣ

Τί λόγια!—πῶς μ' ἐτάραξε τὸ βλέμμα του ἐκεῖνο!—
Πρῶτη φορὰ στοχάσθηκα στὴ μακρινὴ ζωὴ μου,
πῶς εἶμαι ἄνθρωπος θνητός, μὲ σχέδια, μ' ἐλπίδες,
ἀλλὰ και μὲ φοβέρισμα θανάτου στὸ κεφάλι.

Ἡ αὐλαία πίνει.

("Ἐπεταῖ συνεχεῖα)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΒΑΛΓΙΟΣ

3 ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ
1798—1898

Ο ΡΗΓΑΣ¹

ΔΡΑΜΑ
ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.—ΠΑΝΤΑΖΗΣ.—ΣΗΤΣΕΑΙΟΣ, *ιατρός*.—ΑΡΓΕΝΤΗΣ, *έμπορος*.—ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.—ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.—ΦΩΤΙΟΣ, *διδάσκαλος*.—ΣΚΟΥΦΑΣ.—ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.—ΑΣΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.—ΑΥΓΗ, *κόρη του Καπετάν Στάθη*.—Η ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.—Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΒΣΑΝΟΓΛΟΥΣ, *φίλος του Ρήγα*.—Ο ΜΑΡΑΣΛΗ ΠΑΣΑΣ.—Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ.—ΑΔΗΣ, *λιποτάκτης*.—ΑΣΙΩΜΑΤΙΚΟΣ—ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡ κατοικία τοῦ Ρήγα.

ΣΚΗΝΗ Α'

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (*μόνος*)

Κι' αὐτὴ τῆς κατοικίας τοῦ ἀκόμ' ἡ ἀτμοσφαῖρα, κι' αὐτὴ μοῦ εἶνε μισητὴ.—'Αχ, τῆς Αὐγῆς τὸ πνεῦμα ἐδῶ μὲ πόθον ἔρωτος κοντά του φτερουγίζει.—'Εδῶ τί θέλω; τί ζητῶ; συνέταιρος τοῦ Ρήγα ἐγώ; γιὰ τὴν πατρίδα μας;—Τὸ ἀγαπῶ τὸ ἔθνος, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὸ λυτρώσῃ ὁ Ρήγας. Ἄς μείνῃ δούλον!—Τὸν μισῶ. Καὶ τῆς ζωῆς τὸ δῶρον, αὐτὸς ἂν μοῦ τὸ χάριζε, πάλι θὰ τὸ μισοῦσα! Ρήγα, μοῦ πῆρες μιὰ καρδιά, πολλές θενὰ σοῦ πάρω! Σὺ τὴ χαρὰ—τὴ δόξα σου, ἐγώ θὰ σὲ στερῶσω! Ἡ εὐκαιρία θὰ βρεθῇ. Ἄτελα δὲν τ' ἀφίνει ὁ Σατανᾶς τὰ ἔργα του. Εἴν' ἕξοχος τεχνίτης.—'Υποχρισία!—Ὡ καλὴ, εὐλογημένη φύσις, σὺ ποῦ τῆς προσποιήσεως τὸ δῶρο μᾶς χαρίζεις, μὲ ρόδα νὰ σκεπάζωμεν τὸν τάφο τῆς καρδιάς μας, καὶ μὲ γαλήνη τὸν φρικτὸ τοῦ στήθους μας χειμῶνα! Ὑποχρισία, δόσε μου τὴν δουλικὴ σου ὄψι.
(*Εἰσέρχονται ὁ Ρήγας, ὁ παπᾶ Κοσμάς, ὁ Πανταζῆς, ὁ Ἀργέντης, ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σπάθης*)

ΣΚΗΝΗ Β'

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ, ΡΗΓΑΣ, ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ,
ΠΑΝΤΑΖΗΣ, ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ΦΩΤΙΟΣ καὶ ΣΠΑΘΗΣ

ΡΗΓΑΣ (*θλίβων τὴν χεῖρα τοῦ Μαργαρίτη*).
Καλῶς μᾶς ἤλθε, φίλε μου.—Δυὸ μέραις εἰς τὴν Βιέννην—

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (*δεξιόσμενος τοὺς ἑταίρους*).
Συγγνώμην—ἀλλ' ὑπόθεσις ἐμπορικὴ σπουδαία—

ΡΗΓΑΣ

Πλὴν προηγείται πάντοτε τοῦ ἔθνους τὸ συμφέρον, εἰς τέτοιους μάλιστα καιροὺς—Λοιπὸν τί νέα φέρεις; τί λέγουν οἱ γενναῖοί μας θαλασσινοί; Τοὺς βλέπεισ καὶ τοὺς συναναστρέφεις συχνὰ εἰς τὸ Τριέστι.

(*Σύρει τὸν Μαργαρίτην ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ κἀθηνται εἰς τὸ ἀνάκλιτρον, συνδιαλεγόμενοι. Ὁ Στάθης, ὁ Φώτιος καὶ ὁ Π. Κοσμάς τοὺς πλησιάζουν*).

ΠΑΝΤΑΖΗΣ (*λαμβάνων τὸν Ἀργέντην κατὰ μέρος καὶ βλέπων ὑπόδρα τὸν Μαργαρίτην*).

Ἀργέντη, δὲν τὸν συμπαθῶ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον.

¹ Ἴδε σελ. 22.

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Ὁ στοχασμός σου, Πανταζή, τὸν ἑδικό μου βρήκε.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Θαρωῶ πῶς ὅλα τὰ γελᾷ με τὰ λεπτά του χεῖλη.

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Καρδιά ποτὲ δὲν ἔδειξε. Σὰν πέτρα εἶνε κρύος.

ΡΗΓΑΣ (*ἐγχειρόμενος καὶ προχωρῶν εἰς τὸ μέσον τῆς σκηνῆς, ἀκολουθοῦμενος ἀπὸ τὸν Μαργαρίτην.*
Οἱ λοιποὶ ἴστανται περὶ αὐτὸν)

Ἐνάντια στὴ γνώμη σου φωνάζ' ἡ ἱστορία.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἄλλα αἰ παραδόσεις μας; Δὲν ἔπρεπε ν' ἀφήσης ποτὲ γιὰ τὴν καθολικὴν Γαλλίαν τὴν Ρωσσίαν, ἀφοῦ ἡ μεγαλόκαρδη, σεπτὴ Αἰκατερίνη ἀφῆκε σὰν κληρονόμιαν εἰς τὸν διάδοχό της, νὰ ἐλευθερώσῃ τῶν Γραικῶν τ' ἀγαπημένον Γένος.

ΡΗΓΑΣ

Νὰ ἐλευθερώσῃ! Ξένος ποῖς τὸν ξένο ἐλευθερῶναι; Βοήθεια μόνον θέλομεν ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς ξένους, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν λευθεριά. Γιατὶ αὐτὴ δὲν εἶνε ἓνα στολίδι ποῦ μπορεῖ νὰ δώσῃ ἀνθρώπου χεῖρι, ἀλλ' εἶνε φῶς καὶ δύναμις ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ στῆθος.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Χωρὶς μιὰ ξένη δύναμι, μένομεν πάντα δούλοι. Κ' ἡ ξένη δύναμις αὐτὴ εἶν' ἡ Ρωσσία μόνη. Μόνον τὸ γένος τὸ ξανθὸ θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ.

ΦΩΤΙΟΣ

Εἰς ἄνδρας δὲν ταιριάζουσι Ἀγαθαγγέλου λόγια.
(μετ' ἐξάψεως)

Ἀπὸ φυλὴ μελαχρινὴ καὶ ἡλιοκαμένη, ἀπὸ τὰ ἴδια χεῖρια μας κι' ἀπὸ τὴ δύναμι μας, ἀπ' τοὺς θαλασσομάχους μας καὶ τοὺς καπεταναίους, τὸ θεῖο φῶς τῆς λευθερίας θὰ ξαναλάμψῃ πάλι.

ΡΗΓΑΣ

Φώτιε, μὴν ἐξάπτεσαι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Τὰ λόγια τὰ μεγάλα, διδάσκαλέ μου, στὰ παιδιὰ ταιριάζουσι νὰ τὰ λέγῃς.

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Βελεστινλῆ, ὁ φίλος μας νομίζω μᾶς ἐμπαίζει.

ΡΗΓΑΣ

Κοσμᾶ μου—

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Ἄν δὲν τ' ἀρέσωμεν μπορεῖ ν' ἀποχωρήσῃ.

ΡΗΓΑΣ

Σιγήσετε! — Τῆς γνώμης σας διερμηνεύς ἐγώ μαι.—
(πρὸς τὸν Μαργαρίτην)

Φίλε μου, δὲν λησμόνησαν οἱ Ἕλληνες ἀκόμη, ὅτ' ἡ ὁμόθησκος αὐτὴ καὶ κραταιὰ Ρωσσία, ποῦ εἰκονίσματα, σταυροὺς καὶ ἄμφια μοιράζει καὶ δίνει θέσεις καὶ βαθμοὺς σ' ὀλίγους πατριώτας, ἀκόμη δὲν λησμόνησαν, γιατί εἶνε λίγα χρόνια, τὸ ἔθνος πῶς τὸ ὠδήγησε στοῦ Τούρκου τὸ σφαγεῖον. Πῶς ἔστειλε τοὺς δούλους της καὶ αὐλοκόλακας της ἐλευθεριά νὰ δώσουνε στοὺς Ἕλληνας ποῦ ἔχουν πολὺ ἐλευθερώτερον τὸ πνεῦμ' ἀπὸ ἐκεῖνους.

Ἄλλ' ἂν τὸ μάτι στρέφωμεν πρὸς τὴν Γαλλίαν τώρα, ποῖς ἔχει γνώμη ἀντίθετη; Σήμερον ἡ Γαλλία ἰσότητα, ἀδελφότητα κηρύττει στοὺς ἀνθρώπους κ' ἐκτελεστήν τῶν ἰδεῶν τῶν κοσμοσωτηρίων

ἔχει τὸν Ναπολέοντα, ποῦ Σπαρτιάτου αἷμα κυκλοφορεῖ στὰς φλέβας του. Ὅποιος κρημνίζει θρόνους, ἐκεῖνος τὴν ἐλευθεριά στὸν θρόνο της ὑψώνει.—

Ἄγάπα τὴν Ρωσσίαν σου. Ἄλλὰ μονάρχου χεῖρι τὰ δῶρον τῆς ἐλευθερίας τὸ θεῖο δὲν χαρίζει.

Τὸ ἄνθος τὸ παρθένο του ποτὲ του δὲν ἀνοίξει μὲς στῶν αὐλῶν τὸν πνιγρὸ, φαρμακεμένον ἄερα.—

Ἐπειτα δὲν θὰ μείνωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα μόνοι.

Τόσοι λαοὶ στενάζουσι γιὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὴν Ἄσπρη θάλασσαν ἕως εἰς τὴν Βοσνίαν, ποῦ ἂν σηκωθοῦν ὅλοι μαζί, ὅλοι ἀποφασισμένοι, εἰς τὴν Εὐρώπῃ ὁ τύραννος μὴν ὦραν δὲν θὰ μείνῃ.

Ἐπάνω στὸ εὐρύχωρον θεμέλιον τοῦτο πρέπει νὰ στηριχθῇ τὸ κτίριον, ὥστε καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀπ' τοὺς μεγάλας ἄρπας νὰ εἶνε φυλαγμένο, ποῦ τοὺς ὠραίους τόπους μας ἀχόρταγοι ματιάζουσι, καὶ μὲς' ἀπὸ τὴν-πάχνη των καὶ μὲς' ἀπὸ τὰ γιόνια τ' ἄρπακτικὰ τὰ χεῖρια των μὲ πόθο τὰ ξαπλόνουσι εἰς τῆς ζεστῆς μας θάλασσας τὰ μαγικὰ περιγίλια.

Ἄλλὰ θενὰ τοὺς κλείσωμε παντοτεινὰ τὸν δρόμο, ἂν δώσωμεν ἀδελφικὸν ἀνάμεσόν μας χεῖρι, καὶ γύρω στοῦ πολιτισμοῦ τὴ δοξασμένη μάννα, στήσουνε μὴν ἀκλόνητη, μεγάλη ὁμοσπονδία ὅλοι τοῦ Αἴμου οἱ λαοὶ ποῦ στὴ σκλαβιά στενάζουσι.

(Εἰσέρχεται ὁ Σητσαῖος κρατῶν ἐπιστολήν καὶ σπεύδει πρὸς τὸν Ρήγαν).

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΣΗΤΣΑΙΟΣ καὶ οἱ προηγουμένοι.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Σοῦ φέρω εὐαγγέλια χαρᾶς. Ὁ Βοναπάρτης εἰς Βενετίαν σὲ καλεῖ νὰ συνεννοηθῆτε.

ΟΛΟΙ

Ζήτω ὁ μέγας στρατηγός, ὁ Βοναπάρτης ζήτω!

ΡΗΓΑΣ (ἐν συγκινήσει).

ὦ, νὰ φιλήσω ἦθελα τὸ στόμα ποῦ προσφέρει αὐτὰ τὰ λόγια τὰ χρυσᾶ.— Ἀγαπητὴ Σητσαῖε—
(τὸν ἀσάξεται)

Πατρίς, εὐφραίνου! Τρέχουσι γιὰ σὲ τὰ δάκρυά μου.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Ἔω Ρήγα μου, εἶς' εὐτυχῆς, καὶ πῶς εὐτυχισμένη εἶν' ἡ Πατρίς ποῦ τέκνον της καυχᾶται ὅτι σ' ἔχει. Ἐμάγειρες, ἐκέρδισες μὲ τὸ ὑπόμνημά σου τὸν ἄνθρωπο τὸν ἔξοχον.— Πλὴν διάβασε τὸ γράμμα.

ΡΗΓΑΣ

(ἀποσφραγίσων καὶ ἀναγνώσκων τὴν ἐπιστολήν).

Τώρα τολμοῦν ἐλεύθερο ν' ἀπλώσουν οἱ ἐλπίδες τὸ φωτοβόλο των φτερό. Τώρα τολμοῦν οἱ πόθοι νὰ τρέξουν ἀχαλίνωτοι στὸ πύρινον των ἄρμα!—

(παρατηρῶν τὴν ἐπιστολήν).

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Τὴν ἔγραψεν ὁ ἴδιος

ΡΗΓΑΣ

Ἀγαπητοί μου, ἀκοῦτε: ἔχραξε τὰ γράμματα τὸ σιδερένιον χεῖρι ποῦ τῆς δουλείας τὸν ἀγρὸ τὸν ἄκαρπον ὀργώνει.

(ἡ ἐπιστολὴ γίνεται ἀνάρπαστος ἀπὸ τοὺς ἐταίρους, ἐνθουσιῶντας).

ΦΩΤΙΟΣ

Ἄφῃσ' τὸ γράμμα ν' ἀσπασθῶ τοῦ νέου Ἀλεξάνδρου.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Τοῦ ἥρωος καὶ συμμάχου μας.

ΣΤΑΘΗΣ

Τοῦ τρόμου τῶν τυράννων!

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ (ἀνατείνων τὰς χεῖρας).

Νῦν ἀπολοῖς, Δέσποτα! — Εὐλογημέν' ἡμέρα!

(ὁ Μαργαρίτης ὑποχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν
καὶ φεύγει ἀπαρητήρητος).

ΣΚΗΝΗ Δ'

Οἱ προηγούμενοι πλὴν τοῦ ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ

ΡΗΓΑΣ (κατ' ἴδιον).

Καρδιά μου, μὴν ἀφαρπασθῆς ἀπ' τῆς χαρᾶς τῆ ζάλῃ.
ἢ μυριοπόθητη στεριά σιμότερ' ἂν προβάλλῃ,
πέλαγος μέγ' ἀπλόνεται ὡς ἐκεῖ πέρ' ἀκόμα,
ποῦ κρύβει βάρη καὶ κρημνοὺς καὶ τρικυμίες τρέφει.

(πρὸς τὸν Σητσαῖον)

Λοιπὸν τὸν εἶδες; ἤκουσες, εἶπέ μου, τῆ λαλιά του;

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Τὸν εἶδα καὶ μοῦ λάλησε. Μοῦ εἶπε πῶς εἰξεύρει
τοὺς ἱερούς ἀγῶνάς σου γιὰ τὴν ἔλευθερία.
Μοῦ εἶπεν — ὦ, τὰ λόγια του τὰ στρογγυλά καὶ λίγα,
ὡσὰν ἐλπίδος μουσικὴ στὸ στήθος μου ἀντηχοῦνε.

Στεκόμουν ἄφωνος ἐκεῖ, ὡσὰν γοητευμένος,
κ' ἐστύλωνα μὲ θαυμασμὸ τὸ μάτι μου ἐπάνω
εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐκείνου τοῦ μετώπου,
ποῦ ἦτον ἄξιο νὰ φορῇ τὸ στέμμα τῆς γῆς ὅλης,
τὰ στέμματα' ἂν δὲν ἤρχετο τῆς σφαιράς νὰ συντρίψῃ. —
Κ' ἔπειτα πόσοι στρατηγοὶ κοντὰ του νικηφόροι,
τί πρίγκηπες ἰταλικοὶ καὶ βασιλεῖς καὶ δοῦκες,
ποῦ ἀρνήθηκαν τοὺς θρόνους των γιὰ τὴ δημοκρατία!

"ὦ, ποιά εἰκόνα τῆς σεμνῆς, θεϊκῆς ἔλευθερίας,
ποῦ ἔσυρε στὸ ἄρμα τῆς δειλῆς, ταπεινωμένης,
τῆς γριάς, τῆς ἀμαρτωλῆς, τῆς φαύλης δεσποτείας!
Ἐνόμιζα πῶς βρέθηκα εἰς πόλιν ἄλλου κόσμου,
καὶ ὄχι στὴ δεσποτικὴ τῆς Βενετίας πόλι.

Ὀλόκληρη τὴν στόλιζεν ἡ τοῖχωμα σημαία
τὰ πλοῖα, τὰ νησάκια τῆς, τοὺς δρόμους, τοὺς ἐξώστας.
Τί πανηγύρι ἀσύγκριτο! Τὸ δουκικὸ παλάτι,
ἡ γέφυρα τῶν στεναγμῶν, ποῦ τόσοι τόσοι ἀθῶοι
ἀπ' τὴν ζωὴν ἐπέρασαν εἰς τὰ βασανιστήρια,
οἱ φυλακῆς οἱ ἀφώτιστες καὶ μολυβοστρωμένες,
ὅλα τὰ καταχθόνια τῆς τυραννίας μέσα,
ὅλ' ἀνοιχθῆκαν! κ' ἔθεσε μὲ φρίκην του ὁ κόσμος
τὸν δάκτυλον στὴν ὑποὺλην, ἀπόκρυφην πληγὴ του,
ποῦ χρόνια τοῦ φαρμάκευε τὸ καθαρό του αἷμα.
Κι' ἀντήχει τῆς ἔλευθερίας ὁ πύρινος ὄψιμος
κ' ἐσπαρταροῦσεν ἡ καρδιά κι' ἀνάβραζε τὸ αἷμα!

Καὶ μέσ' στὸν ἐνθουσιασμὸν ἐδάκρυσα μὲ πόνο,
γιατί εἶδα τῆς πατρίδος μας τὸ φάντασμα ἐμπροστὰ μου
συνενφιασμένο καὶ χλωμὸ καὶ ματοκυλισμένο! —
'Ἄλλ' ἔρχομαι μὲ τὴν θερμὴν ἐλπίδα στὴν καρδιά μου,
γρήγορα καὶ τὸ ἔθνος μας ἐλεύθερο νὰ ἴδω.

ΡΗΓΑΣ

Ἡ λάμψις τῶν ἐλπίδων σου, τῆς διηγῆσέως σου
τὰ μαγεμένα χρώματα μοῦ θάμπωσαν τὸ νοῦ μου. —
Στὸν Ναπολέοντα λοιπὸν! κατόπιν στὴν Ἑλλάδα!
Φίλοι, τί πόθος ἱερός μ' ἀρπάζει τὴν ψυχὴ μου!
"Ἄχ, ν' ἀγναντέψω τὰ βουνά, τὸ κῦμα τῆς Ἑλλάδος!
τὰ ποθητὰ τῆς γῶματὰ νὰ τὰ πατήσω πάλι,
σὰν ἄγγελος ἐκδικητῆς! Μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι
στὸ στήθος τῶν τυράννων τῆς τὸ πόδι νὰ στηρίζω,
νὰ κράζω στὴν πατρίδα μου: «Καῦμένη μάννα, σῆχω!
νὰ ἰδῆς τὸ γλυκοχάραγμα τῆς λευθερίας στὰ ὄρη!»

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Πόσοι γενναῖοι κάτω ἐκεῖ προσμένουν μὲ λαχτάρᾳ
νὰ σὲ ἴδου! τὸ μάτι των ἐξακοντίζει φλόγες
καὶ ρίχνουνε στὸ ξίφος των τυραννοκτόνο χέρι!

ΡΗΓΑΣ

Στὰ χεῖλῃ σου ταιριάζουνε τοῦ ἀρματωλοῦ τὰ λόγια.
Ὁ κλῆρος κ' οἱ ἀρματωλοὶ—τοῦ Γένους μας οἱ στῦλοι.
Ὁ κλῆρος—ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐλπίς κ' ἡ πίστις,
ὁ ὕμνος ποῦ στοὺς ἱερούς παλμούς του διασώζει
τοῦ παρελθόντος τὴν ψυχὴ κ' εἰς τὸ παρὸν τὴν δίδει·
ὁ γεωργὸς ποῦ ἔσπερνε τῆς ἀνοιξῆς τὸν σπόρο
μέσ' στὸν χειμῶνα τὸ βαρὺ μ' εὐλογημένο χέρι.
Οἱ ἀρματωλοὶ — τὸ φλογερὸ κατὰ τυράννων μῖσος,
οἱ ἱερεῖς τῆς λευθερίας, ποῦ στῶν βουνῶν τὰ ὕψη
ἀκοίμητο φυλάγανε τὸν ἱερό της λύχνου.
Αὐτοὶ στοῦ ἔθνους σήμερα θὰ δώσουν τὸν ἀγῶνα
τοὺς πρώτους στρατιώτας του, τοὺς πρώτους στρατη-
γούς του.

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Ρήγα, νὰ ἦσαι βέβαιος πῶς τοῦ παπᾶ τὸ χέρι,
ποῦ τὸν σταυρὸ ψηλὰ κρατεῖ, θὰ ὑψώσῃ καὶ τὸ ξίφος.
Τὸ χέρι, ποῦ σὰν εἶδιδε μετᾶληψι στοὺς δούλους,
ἐστάλαξε μέσ' στὲς καρδιαῖς τὸ μῖσος τῶν τυράννων,
αὐτὸ τὸ νικηφόρο μας τὸ λάβαρο θὰ ὑψώσῃ.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Παιδί μου—γιατί σὰν παιδί σ' ἀγάπησ' ἀπ' τὴν ὥρα
τὴν πρώτη ποῦ σ' ἐγνώρισα ὠραῖο παλληκάρι.
Στὰ ξένα ἤλθες ἄγνωστος, ἀλλ' ἔφερνες μαζί σου
τὸ πνεῦμά σου τὸ ὑψηλόν, τὸν πλοῦτο τῆς καρδιάς σου,
ποῦ ἀμέτρητους δὲν ἄρχισαν νὰ σὲ προικίσουν φίλους.
Ὁ νοῦς σου, ποῦ τὸν φλόγιζεν ἀγάπη τῆς πατρίδος,
ἐφώτισε τὸν σκοτεινὸ καὶ δασωμένο δρόμο
κι' ἀπὸ τῆ μέση ἐκύλισε τὰ ἐμπόδια τὰ μύρια,
ποῦ στὸν ναὸν τῆς λευθερίας δὲν ἄφιναν τὸ βῆμα
νὰ προχωρήσῃ. — Ἐφθάσαμεν στὸ τέλος τῶν ὄνειρων
κι' ἀρχίζομεν τὸ στάδιον ἀγῶνων καὶ κινδύνων.
Στὰ σχέδια ἤμουν πρόθυμος, σ' ἀκολουθῶ στὰ ἔργα.

ΦΩΤΙΟΣ

Χρόνια πολλὰ διδάσκαλος, κρατοῦσα τὴν λαμπάδα
καὶ τῶν παιδιῶν μας φωτίζα τὰ πνεύματα μὲ ζήλον.
Ἐξύμωνα τὲς τρυφερὰς καρδιὰς των μὲ ἰδέες
ἐλεύθερες, κ' ἐδίδαξα πῶς τόσους μας προγόνους
ἐδόξασεν ὁ θάνατος γιὰ τὴν ἔλευθερία.

"Ἦλθ' ὁ καιρὸς στοὺς λόγους μου παραδείγμα νὰ γίνω.
Κ' ἐγὼ μαζί! στὸν θάνατον, κ' ἐγὼ μαζί! στὴν δόξαν!

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Στὸν τίμιον ἀγῶνά μας, τὰ τίμια μου πλοῦτη
κ' ἐγὼ προσφέρω.

ΣΤΑΘΗΣ

Ρήγα μου, τὸ ξεύρεις; μὴν ἡμέρα
ὅ,τι εἶχα τὸ θυσιάσω γιὰ τὴν πατρίδα. Τώρα
μοῦ μὲν ἡ πρόθυμος ψυχὴ, τὰ δυὸ μοῦ μένουσι χεῖρια.
Καράβι δὸς νὰ κυβερνῶ, τιμόνι νὰ κρατήσω. —

ΡΗΓΑΣ

Ἐκεῖ, γενναῖε Στάθη μου, ἐκεῖ σὲ περιμένει
ἡ γαλανὴ μας θάλασσα, τὸ στάδιον τῆς δόξης,
τὰ τρόπαια τ' ἀθάνατα! — Καὶ σεῖς, πιστοὶ μου φίλοι,
εἰς σᾶς ἐλπίζω. Χωρὶς σᾶς ὁ Ρήγας τί θὰ ἦτο;

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Τοῦ ζωογόνου σου φωτὸς εἴμεθα 'μεῖς ἀκτίνες,
ποῦ θὰ σκορπίσης φωτεινὰς στὴν καταχνιά τοῦ Γένους.
Καὶ τώρα νὰ μ' ἀφήσετε. Νὰ καταστρώσω πρέπει
τὸ σχέδιον τοῦ ταξειδιοῦ, καὶ ὅλα νὰ συναῶω
τὰ μυστικά μας ἔγγραφα. Τίποτ' ἐδῶ δὲν πρέπει

νά μείνη στήν πρωτεύουσαν τῆς ἐχθρικῆς Αὐστρίας.
 Σάν ἔχει ὁ πολεμιστῆς τὰ νῶτα φυλαγμένα,
 μεθ' ἄρρος περισσότερο εἰς τὰ ἔμπρὸς βαδίζει.—
 Σᾶς περιμένω αὔριον.— Ἄλλ' ὅμως κάποιος λείπει—
 ὁ Μαργαρίτης— ἔφυγε; παράδοξον!

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Διόλου;

ΡΗΓΑΣ

Τί ἔννοεῖς;

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

ᾠ τίποτε! Καλήτερα νά λείψῃ.

[Ἡ ἀβλαία πίπτει].

(Ἔπεται συνέχεια)

ἈΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

Τὸ κάτωθι ἀρθρίδιον ἀποσταλὲν ὑπὸ διακεκριμένου
 Ἑλληνος ἐπιστήμονος ἐν Ἑλβετία ἀποκατεστημένου
 εὐχαρίστως δημοσιεύομεν, φρονούντες ὅτι τὰ μάλιστα
 ἐνδιαφέρουσιν αἱ περὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν κρίσεις ξέ-
 νων ἐμπνεομένων ἐξ εἰλικρινοῦς πρὸς τὴν Ἑλλάδα
 ἀγάπης, πολύτιμα δ' ἐξ αὐτῶν διδάγματα δυνάμεθα
 ν' ἀντλήσωμεν καὶ ἂν ἀκόμη κατὰ τι σκληρῶς ἢ οὐχὶ
 δικαίως κρινόμεθα, ἐκ πλάνης ἢ ὑπερβολικῆς αὐστη-
 ρότητος τῶν ἄλλως φιλελληνικωτάτων ἐπικριτῶν.

Σ. τ. Δ.

4.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

1798—1898

Ο ΡΗΓΑΣ¹

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.—ΠΑΝΤΑΖΗΣ.—ΣΗΤΣΑΙΟΣ, ΙΑΤΡΟΣ.—ΑΡΓΕΝΤΗΣ, ἔμπορος.—ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.—ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.—ΦΩΤΙΟΣ, διδάσκαλος.—ΣΚΟΥΦΑΣ.—ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.—ΑΥΓΗ, κόρη τοῦ Καπετάν Στάθη.—Η ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.—Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, φίλος τοῦ Ρήγα.—Ο ΜΑΡΑΒΛΗ ΠΑΣΑΣ.—Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ.—ΑΔΗΣ, λιποτάκτης.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ -ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

Ἡ κατοικία τοῦ Καπετάν Στάθη.

Ἡ Ἀγγὴ προσεύχεται γονυπετῆς πρὸ τῶν εἰκόνων. Ὁ Ρήγας ἐμφανίζεται εἰς τὴν θύραν καὶ εἰς τὴν θύραν τῆς νεάνιδος ἴσταται ἐπὶ μικρὸν ἀμφιταλαντούμενος καὶ ποιεῖ ἐν βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω ὅπως ἐξῆλθη. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ κόρη ἐγείρεται, φιλεῖ τὴν εἰκόνα καὶ στρέφουσα βλέπει τὸν Ρήγαν.

ΣΚΗΝΗ Ε'

ΡΗΓΑΣ, ΑΥΓΗ.

ΡΗΓΑΣ

Προσεύχεσαι. Πόσες φορές οἱ πρόγονοί σου, κόρη, μεσ τῆς δουλείας τὰ δεινὰ καὶ μέσα στὴν τρομάρα γονάτισαν ἔμπροσς σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα! Πόσες φορές τὰ χεῖλη των δὲν ἔγρουε φιλήσει τὸ μέρος ποῦ ἀκούμπησες μ' εὐλάβεια τὰ δικά σου κ' ἔρράντισαν μὲ δάκρυα τὴν ὕψη τῆς ἀγίας. Ἔρχεις τὸν ἴδιο τὸν παλμὸ ποῦ ἐκτύπα στὴν καρδιά των;

¹ Ἴδε σελ. 74.

ΑΥΓΗ

Τὴν Παναγιά παρακαλῶ τὸ χέρι τῆς ν' ἀπλώσῃ νὰ σώζῃ τὸν πατέρα μου, τοὺς ἐκλεκτοὺς νὰ σώζῃ ποῦ νύκτα μέρα ἐργάζονται τὸ Γένος νὰ λυτρώσουν.

ΡΗΓΑΣ

Λυποῦμαι πῶς σ' ἐτάραξα στὴν προσευχὴ σου κόρη. Ζητοῦσα τὸν πατέρα σου. Σὰν ἐπιστρέψῃ εἰπέ του ὅτ' εἶν' ἀνάγκη γλῆγορα νὰ τὸν ἰδῶ.

ΑΥΓΗ

Τὸν στέλλω.

(μετὰ δειλίας)

Ἄναχωρεῖς ὀγλήγορα διὰ τὴν Βενετίαν;

ΡΗΓΑΣ

Ναί.

ΑΥΓΗ

Πρόσεχε στὸν δρόμον σου.

ΡΗΓΑΣ

Εἶν' ἀσφαλῆς ὁ δρόμος.

ΑΥΓΗ

Τὸ ξεύρω—ἀλλὰ στοὺς φίλους σου ἐμπιστοσύνην ἔχεις;

ΡΗΓΑΣ

Βέβαια. Τί ἐρώτησις! Εἶν' ὅλοι ἀδελφοί μας.

ΑΥΓΗ

Πῶς πώλησαν τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί του, σκέψου.

(ἐν ταραχῇ)

Γνωρίζω—ὑποπεύομαι—σ' ἐχθρεύονται—

ΡΗΓΑΣ

Μὴν τρέμης.

Μ' ἐχθρεύονται; καὶ ποιὸς στὴν γῆν δὲν ἔχει τοὺς ἐχθρούς του; ποιὸ δένδρον ὅσο στέκεται τὸν ἴσχιό του δὲν ἔχει; Ἄλλ' οἱ ἐχθροί μου πνίγονται στῶν φίλων μας τὸ πλῆθος.

ΑΥΓΗ

Ναί, κρῦβοντ' εὐκολώτερα στῶν φίλων σου τὸ πλῆθος.

ΡΗΓΑΣ

Ἄλλὰ τί θέλεις νὰ εἰπῆς; ποιὸς σ' ἔχει φοβισμένην; ἤκουσες, εἶδες τίποτε;

ΑΥΓΗ (μ' ἐνθόμυχον ἀγῶνα).

Δὲν ἤκουσα, δὲν εἶδα.

Μὰ πρόσεχε!

ΡΗΓΑΣ

Ὁ φόβος σου εἶνε μιᾶς κόρης φόβος.

ΑΥΓΗ (πίπτουσα εἰς τοὺς πόδας του. Μετὰ πάθους).

Σὺ μὲ τὸν ἅγιον ἔρωτα ὅπου σὲ ἀνυψώνει θαρρεῖς πῶς ὅλες τὲς καρδιὲς ἀγάπη τὲς ἀγιάζει. Σὺ ποῦ τὸ μάτι σου ψηλὰ εἰς τὸν σκοπὸ σου στρέφεις, δὲν βλέπεις πόσοι σέρονονται στὸν βόρβορον τοῦ κόσμου, πόσοι γιὰ πάθη ταπεινά, γιὰ τὰ συμφέροντά των σὰν φίδια ἐναντίον σου χύνουν κρυφὸ φαρμάκι! φυλάξου! εἶσαι ἡ ἐλπίς πολλῶν δυστυχησμένων.

ΡΗΓΑΣ (ἀνεγείρων αὐτήν).

Πρέπει νὰ μένῃ ἕκαστος ἐκεῖ ὅπου ἐτάχθη. Μᾶς ἔταξεν ἡ Μοῖρά μας εἰς τοὺς κινδύνους μέσα, καὶ δὲν θὰ δειλιάσωμεν. Κι' ὁ θάνατος ἀκόμα τοῦ πατριώτου τοῦ ἄγνου, σ' αὐτὰ τὰ μαῦρα χρόνια, στὴν γενεὰν ποῦ ἔρχεται θὰ φέρῃ εὐλογίαν.

ΑΥΓΗ (ἀτεινίζουσα αὐτὸν μετὰ λατρείας)

Τὴν εὐλογίαν καὶ χαρὰν φέρν' ἡ ζωὴ σου σ' ὅλους. Ὁ θάνατός σου—ὦ, ποτέ, ποτέ νὰ μὴ πεθάνῃς!

ΡΗΓΑΣ (ἐν συγκινήσει. Κατ' ἰδίαν).

Ἡ γυναικεία αὐτῆ φωνὴ μοῦ συκινεῖ τὸ στήθος.
Μοῦ φαίνεται βαθιὰ βαθιὰ πὼς φθάνει ἀπ' τὴν πατρίδα,
ὅπου μιὰ μάνα ἀνησυχεῖ γερόντισσα μητέρα.
Μοῦ ἐνθυμίζει τὴ γλυκειὰ, μικρὴ μου ἀδερφοῦλα,
εἶνε στὴν ἡλικία τῆς· στὰ εἴκοσι κοντεύει.
Μοῦ λέγουν πὼς εἶν' ὁμορφῆ· ἄμποτε νὰ μὴν ἦτο!
Γιατὶ σὰν ὄρνιο ἀχόρταγο ὁ τύραννος ματιάζει
τὸ κτήμα τ' ὠραιότερο τοῦ δούλου. Εἶνε λουλουδι,
ποῦ ἀνίδεο ἀνθοβόλησεν εἰς ἡφαιστείου γείλη.
Νᾶλθουν ἐδῶ τοὺς ἔγραψα. Μὰ δὲν ἀφίν' ἡ μάνα
τῆ γῆ ποῦ ριζοβόλησε σὰν γέρινο πλατάνι,
κ' ἡ ἀδελφῆ δὲν εἰμπορεῖ νὰ χωρισθῆ τῆ μάνα.

ΑΥΓΗ

Μάνα καὶ κόρη! ὦ σκληρὸ θὰ ἦτανε τὸ χέρι
ἐκεῖνο ποῦ θὰ χῶριζε τ' ἀχώριστο ζευγάρι.—
Εἶχα κ' ἐγὼ τῆ μάνα μου, ἀλλ' ἀσπλαχνο μαχαῖρι
για πάντα μᾶς ἐχῶρισε.

(κλαίει)

ΡΗΓΑΣ

Δυστυχισμένη κόρη!—

᾽ὦ δάκρυα ποῦ τρέχετε σὰν τὸ μαργαριτάρι
ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς ποῦ σχίζει ἅγιος πόνος!
μὲ λύπη καὶ μ' εὐλάβεια νὰ τρέχετε σὰς βλέπω,
καὶ στὴν καρδιά μου ἀντιλαλοῦν οἱ στεναγμοὶ καὶ θρήνοι
τόσων ἀθῶνων ποῦ ἄγρια ὁ βάρβαρος σπαράζει,
καὶ μὲ τρομάρα στρέφουνε τὸ μάτι ὀλόγυρά των
κ' ἐκδικιτῆ προσμένουνε, καὶ κάρτεροῦν σωτῆρα!—

(πρὸς τὴν Αὐγὴν)

Πηγαίνω! εἶν' ἀτίμητη κάθε στιγμή ποῦ φεύγει·
κάθε στιγμή ποῦ χάνεται βαφτίζεται στὸ αἷμα
καὶ εἰς τοὺς δούλους φαίνεται ἀτέλειωτος αἰῶνας.—

(λαμβάνων τὴν χεῖρά της)

Αὐγὴ, μὴ κλαῖς. Ἀλλ' ἔλιπε κ' εἰς τὸν Θεὸν προσεύχου.

ΑΥΓΗ

Φεύγεις; Μαζί σου ὁ Θεός. Πρόσεχε τὴ ζωὴ σου,
γιατὶ στοῦ δένδρου τὴν κορφή τ' ἀστροπελέκι πέφτει.
(Μόλις ὁ Ρήγας ἐξέρχεται καὶ ἡ Αὐγὴ κάμνει βήματά
τινα πρὸς τὴν θύραν, ὡσεὶ θέλουσα νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ).

ΣΚΗΝΗ Σ'

ΑΥΓΗ, μόνη.

Δὲν ξεῦρω ἂν ἔκαμα καλὰ νὰ σιωπήσω. Πρέπει
νὰ μάθῃ ὅλα κι' ἀγρυπνο τὸ μάτι του νὰ τῷ χῆ
στον Μαργαρίτην. Ἦθελα νὰ τοῦ τὰ μολογήσω,
ἀλλ' ἡ ντροπὴ μ' ἐσύγχισε καὶ μουκλῖισε τὸ στόμα.—
ἔπρεπε, ἢ δὲν ἔπρεπε νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ πάντα;

(Βαίνει μέχρι τῆς θύρας, καὶ ἐπιστρέφουσα ἵσταται
λυπημένῃ ἐπὶ μικρὸν. Μετ' ἄλλους)

Ἄχ, τὸ φτωγὸ κατωῦφί! μᾶς δὲν θὰ πατήσῃ πλέον
μὲ βῆμα ὑπερήφανον. Οὐδ' ἡ γλυκειὰ φωνὴ του,
ποῦ ἡ καρδιά μου σπαρταρᾷ στὸν ἦχό της καὶ τρέμει,
δὲν θ' ἀντηχῆσῃ πιά ἐδῶ.—Πηγαίνει! καὶ ποῖος ξεῦρει,
ἂν θὰ τὸν ἀντικρούσω πιά;—Καρδιά μου τί σπαράζεις;
Ἄν ζῆσῃ, ζῶ' ἀλλ' ἂν χαθῆ, κ' ἐγὼ θεν' ἀποθάνω!

(εἰσέρχεται ἡ Μάμμη της).

ΣΚΗΝΗ Β'

ΑΥΓΗ, ἡ ΜΑΜΜΗ της.

ΑΥΓΗ

Ἄχ, Μάμμη, ἀραιώνεται τῶν φίλων μας τὸ τάγμα·
ὁ ἕνας πλέον ἐφυγεν, ὁ ἄλλος θενὰ φύγη,
καὶ θενὰ μείνωμ' ἔρημες ἐμεῖς οἱ δύο γυναῖκες.

ΜΑΜΜΗ

Δυὸ εἴμεθα ἐμεῖς ἐδῶ ποῦ θὰ τοὺς στερηθοῦμε,
χιλιάδες τοὺς προσμένουνε μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα.

ΑΥΓΗ

Καὶ εἶσαι τόσο ἡσυχῆ! ᾽ὦ, πόσο σὲ ζηλεύω!

ΜΑΜΜΗ

Ναί, ἡσυχῆ.—Κ' ἐλόγιασες τί ἔχω περασμένα,
για ν' ἀποκτήσω, κόρη μου, αὐτὴ τὴν ἡσυχίαν;
Ζηλεύεις δῶρο π' ἀκριβὰ τὸ ἔχω ἀγορασμένο.
Ὅταν ἐμπρὸς σου τὸν νεκρὸν ἀτάραχο κυττάζεις,
ξεύρεις τί πόνου ἐστρέβλωσαν τὴν ὄψιν του ὡς νὰ φθάσῃ
ἐκεῖνη τὴν μαρμάρην γαλήνην ὅπου βλέπεις;—
Ἄχ, ἡ ζωὴ μου πέρασε μ' αἰῶνιο καρδιοκτύπι.
Καὶ γύρω μου σὰν θέριζε τοῦ Τούρκου τὸ δρεπάνι,
ἐπρόσμενα σὰν χριστιανὴ πὼς θάβη κ' ἡ σειρά μου.
Ἀλλ' ὁ σκληρὸς ὁ τύραννος διαλέγει σὰν τὸ Χάρο.
Ἀφίνει τὰ ξερόκλαδα καὶ κόφτει τὰ λουλουδία.
Μοῦ πῆρε τὴν μητέρα σου, τ' ἀδέρφια σου μοῦ πῆρε.—
Παιδάκι μου, δὲν εὐχόμαι ποτέ σου ν' ἀποκτήσῃς
τὴν ἡσυχίαν ποῦ γεννοῦν μεγάλες δυστυχίες.—
Ἀλλὰ κ' ἐγὼ τοὺς πόνους μου καὶ τὲς λαχτᾶρες ἔχω,
ποῦ τοὺς τρομάζω πῶς πολὺ ἀπ' ὅλους τοὺς πολέμους.

(λαμβάνει τὴν Αὐγὴν ἐν τῆς χειρὸς)

Αὐγὴ, παιδί τῆς κόρης μου, παρηγοριά μου μόνη,
εἶνε καιρὸς ποῦ μυστικὴ σὲ κρουφτοῦρωγαι ἀρρώστια.
Μαῦρο σκουληκὶ ἐφώλιασε στὰ φυλλοκάρδια τοῦ ἄνθους,
κ' ἐγλώμιασαν τὰ φύλλα του κ' ἐγάθη κ' ἡ θωριά του.
Τὸ μάτι μου, ποῦ γέρασε νὰ βλέπῃ, δὲν γελιέται.

(προσηλώνει τὸ βλέμμα εἰς τὴν ὄψιν τῆς Αὐγῆς)

Αὐγὴ, τὸν Ρήγαν ἀγαπᾷς!

ΑΥΓΗ (νεύουσα κάτω τοὺς ὀφθαλμούς).

Ναί, Μάμμη.

ΜΑΜΜΗ (συμπλέκουσα τὰς χεῖρας ἐν ἀπελπισίᾳ).

Συμφορὰ μας!

(εἰσέρχεται ὁ Σταθῆς)

ΣΚΗΝΗ Η'

ΣΤΑΘΗΣ καὶ αἱ προηγούμενοι.

ΣΤΑΘΗΣ

(ἀτενίζων ἐναλλάξ τὴν κόρην καὶ πενθεράν του).

Ὅχι, παιδί μου. Δὲν μπορῶ στὴν ὄψιν σου νὰ βλέπω
τὸν πόνο αὐτό, τὴν παραχῆ.

(πρὸς τὴν πενθεράν του)

Ἀλλὰ καὶ σὺ τὰ ἴδια;
Τέτοιες στιγμῆς—καὶ σεῖς ἀντὶ μὲ τὸ δικό σας θάρρος
νὰ κάνετ' ἐλαφρότερο τὸ βάρος τῆς καρδιάς μου,
νὰ τὴν λυγίζετε μ' αὐτὰ τὰ δάκρυα; Τόσα χρόνια
δὲν συνειθίσατε σ' αὐτὴ τοῦ χωρισμοῦ τὴν ὥρα,
καὶ δὲν τὴν ἐπροσμέναμε μὲ μυστικὴ λαχτᾶρα;

ΑΥΓΗ (κατ' ἰδίαν).

Τὸ μυστικὸ δὲν τ' ἄκουσεν. Ἄχ, τὸ Θεὸ δοξάζω!

ΜΑΜΜΗ

Ἄλλοίμονον, ἂν τό νοίθε!

ΑΥΓΗ

Φεύγεις λοιπόν, πατέρα;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἦ ὥρα πλέον ἔφθασε.

ΜΑΜΜΗ

Ἀλλὰ γιὰ ποῦ, δὲν εἶπες.

ΣΤΑΘΗΣ

Γιὰ τὴν Κριμαία.

ΑΥΓΗ

Μόνος σου ; τί μακρυνὸ ταξίδι !
Γιατί πηγαίνεις, δὲν ρωτῶ· εἰς τὴν πατρίδ' ἀνήκεις.

ΣΤΑΘΗΣ

Μὲ στέλλει ὁ Ρήγας νὰ ἰδῶ τὸν Λάμπρο τὸν Κατσώνη,
στὴν Ἄσπρη θάλασσ' ἀπὸ κεῖ μαζί' του νὰ κατέβω.

ΑΥΓΗ

Κ' ἐμεῖς ποῦ θενὰ μείνωμε ; κ' ἐμᾶς ποῦ μᾶς ἀφίνεις ;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἄχ, μὴν ἐγγιζῆς τὴν πληγὴν, ποῦ καίει μὲς στὴν καρ-
διά μου —

ΑΥΓΗ

Συχώρα, δὲν σ' ἐρώτησα γιὰ νὰ λιγοψυχῆσης.
Τὸ θάρρος σου ποῦ ἀνίκητο τὸ θέλεις τέτοιες ὥρες,
δὲν τὸ κλονίζω. Πήγαινε τὸ χρέος σου νὰ κάμης.
Δὲν θὰ χαθοῦμε. —

ΣΤΑΘΗΣ

Ἄλλοτε μαζί με τὸν Κατσώνη
σὰν πῆγαινα στὸν πόλεμο, δὲν εἶχα τόση λύπη.
Ἦσαν μικρὴ, καὶ σ' ἄφινε στὸ σπίτι μας, στὴ σκέπη
τῆς μάνας σου τῆς ἄμοιρης. Μὰ σήμερα ἡ καρδιά μου
βαθιὰ ραγίζει, κόρη μου. Μεγάλη ἐμπρός μου στέκει
στὰ χορῶνα σου τὰ πι' ἄμορφα, καμάρι μου ! καὶ φεύγω,
καὶ σὲ ἀφίνω μοναχὴ στὰ ξένα — ὦ, καρδιά μου !

ΜΑΜΜΗ

Στάθη μου, κλάψε· ἀλάφρωσε τὰ δάκρυα θὰ σοῦ φέρουν.

ΑΥΓΗ

Πατέρα ! κλαῖς, πατέρα μου ; — ὦ, ἱερὸ τὸ δάκρυ
ποῦ βρέχει· βλέφαρα πατρός. — Για ἰδὲ πόσο γενναία
κοντὰ σου στέκω ! Ἐστέγνωσε τὸ δάκρυ τὸ δικό μου.

ΣΤΑΘΗΣ

Αὐγὴ μου, κόρη μου ἀκριβὴ —

(ἀπομάσσει τὸ δάκρυ του)

ἐπέρασε καὶ πῆγε. —

Ἐμὲ τὸ ναύτη, ποῦθρεψαν οἱ πόλεμοι κ' οἱ ἀντάρες,
ἡ κόρη σὺ μ' ἐντρόπιασες. Μὲς στὴ βαρεὶά τὴν ὥρα
μ' ἐστήριξες. Πιὸ ἤσυχα καὶ θαρρετὰ πηγαίνω. —
Μονάγες δὲν θὰ μείνετε· γιὰ τοῦτο ἔχω φροντίσει.
Κοντὰ στὴν οἰκογένεια τοῦ φίλου μας Ἀργέντη
θὰ βροῦτε καταφύγιον, θὰ βροῦτε προστασία.
Κι' ἂν εὐλογῆσῃ ὁ οὐρανὸς τὰ δίκαιά μας ὄπλα,
ὕστερα στὴν πατρίδα μας ποῦ ἤσυχοι θὰ ζοῦμε,
ἂν θέλῃ ὁ παντοδύναμος, θὰ μὲ γηροκομήσης.
Τῆς λευθεριάς τὸ ἀθάνατο λουλοῦδι θενὰ κόψης,
ποῦθρεψαν τόσων ἀδελφῶν τὰ αἵματα τ' ἀθῶα.
Στὸ μνήμα τῆς μητέρας σου θὰ πᾶς νὰ γονατίσης
καὶ τὸ ἄγνὸ τὸ δάκρυ σου στὸ ἐλευθερὸ τῆς χῶμα
θὰ στάξῃ σὰν ἁγίασμα. — Λοιπόν, παιδί μου —

ΑΥΓΗ

Ἄχ, φεύγεις,
πηγαίνεις ! Μ' ἐνανούρισε μετὰ τὰ γλυκὰ σου λόγια
καὶ μ' ἐξυπνίζεις φεύγοντας. Ἐπέταξαν τὰ ὄρατα,
τὰ μαγεμένα ὄνειρα κ' ἦλθε ξανὰ ἡ ἀλήθεια ! —
Ἄλλὰ — πρὶν φύγῃς ἤθελα νὰ σοῦ ζητήσω —

ΣΤΑΘΗΣ

Λέγε.

Τί θέλεις ; τί ἐπιθυμεῖς ;

ΑΥΓΗ

Νὰ μοῦ ἀφήσης θέλω

ἓνα πιστὸ μου σύντροφο.

ΣΤΑΘΗΣ

Τὴν Μάμμη σου δὲν ἔχεις ;

ΑΥΓΗ

Ἐπάρχει καὶ πιστότερος ἀκόμα γιὰ μιὰ κόρη,
ποῦ θενὰ μείνῃ μοναχὴ στὰ ξένα. Εἶνε φίλος,
ποῦ νὰ μὲ σώσῃ δύναται κ' ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου,
ἂν εἶνε χρεῖα.

ΣΤΑΘΗΣ

Κόρη μου, θαρρῶ, καταλαβαίνω.
(σύρει ἐκ τῆς ζώνης του ἐγγχειρίδιον)

ΜΑΜΜΗ (ἔυτρομος).

Τί ἔχεις στὸ νοῦ σου ; —

ΑΥΓΗ (πρὸς τὸν πατέρα της).

Δὸς μοῦ το.

ΜΑΜΜΗ

Τρελλάθηκες, παιδί μου ;

ΣΤΑΘΗΣ

Λάβε το, κ' ἄχρησίμευτο σοῦ εὐχομαι νὰ μείνῃ. —
(ἡ Αὐγὴ τὸ λαμβάνει καὶ τὸ κρύπτει εἰς τὸν κόλπον της)

ΜΑΜΜΗ

Τί κάνεις, Στάθη ;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἦσυχασε. Τοῦ Στάθ' ἡ θυγατέρα
μπορεῖ μαχαίρι νὰ φορῇ. — Ἀλλὰ γιατί βραδύνω ;
Τὲς μετρημένες μας στιγμὲς τοῦ κάκου τὲς μακραίνω.

ΑΥΓΗ

Καὶ πότε θ' ἀνταμώσωμεν ;

ΣΤΑΘΗΣ (δεικνύων τὸν οὐρανόν).

Ἐκεῖνος μόνον ξεύρει.

(ἀνοίγει τὰς ἀγκάλας του)

Ἐδῶ, παιδί μου ! — καὶ ἄμποτε τὸ φίλημά μας τοῦτο,
Θεέ μου, τὸ τελευταῖο μας στὸν κόσμον νὰ μὴν εἶνε !
(ἐνῶ κρατεῖ τὴν Αὐγὴν ἐνηκολισμένην διὰ τῆς ἀριστερᾶς
χειρὸς, εἶνει τὴν δεξιάν εἰς τὴν πενθεράν του).

[Ἡ ἀδελφαί πῖπτει].

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

ἈΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΓΓΙΟΣ

5. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

1798—1898

Ο ΡΗΓΑΣ¹

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.—ΠΑΝΤΑΖΗΣ.—ΣΗΤΣΑΙΟΣ, *ιατρός*.—ΑΡΓΕΝΤΗΣ, *έμπορος*.—ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.—ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.—ΦΩΤΙΟΣ, *διδάκκαλος*.—ΣΚΟΥΦΑΣ.—ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.—ΑΥΓΗ, *κόρη του Καπετάν Στάθη*.—Η ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.—Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, *φίλος του Ρήγα*.—Ο ΜΑΡΑΣΛΗ ΠΑΣΑΣ—Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΔΙΓΡΑΙΟΥ.—ΑΔΗΣ, *λιποτάκτης*.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ—ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α'

'Ο δὸς ἐν Τεργέστῃ.

ΑΥΓΗ, ἡ ΜΑΜΜΗ της.

ΜΑΜΜΗ

'Ιδού ποῦ καταστήσαμεν. Στοῦ Τριεστιοῦ τοὺς δρόμους ὡσάν τρελλές νὰ τρέχωμεν.—'Απόστασα, παιδί μου.

(καθίξει εἰς τὸ κατώφλιον οἰκίας)

Κ' ἐγώ, κ' ἐγώ ποῦ σ' ἄκουσα, πικρὰ τὸ μετανοιῶνω.

ΑΥΓΗ

Μή με γογγύζης, Μάμμη μου. Στοχάσου πῶς ὁ Ρήγας εἶνε σὲ κίνδυνον φοικτό. Πῶς τὰ κιβώτιά του μὲ ὅλα του τὰ μυστικά τὰ στείλανε στὸ σπίτι τοῦ Κορωνιοῦ, ποῦ σύντροφο τὸ Μαργαρίτη ἔχει, τὸ Μαργαρίτη, ποῦ μισεῖ κ' ἐγθρευεται τὸ Ρήγα, σάν 'Εωσφόρος τὸ σταυρό!—Μὴν κάθεται νὰ πᾶμε, νὰ πᾶμε νὰ προφθάσωμεν! 'Ισως αὐτὴ τὴν ὥρα ἀπλόνει στὰ κιβώτια προδοτικά τὰ χέρια.

ΜΑΜΜΗ

'Ο Μαργαρίτης δὲν τολμᾷ τὸν ὄρκο νὰ πατήση τὸν ἱερόν. Εἶνε κι' αὐτὸς τῆς 'Εταιρίας μέλος.

ΑΥΓΗ

"Αχ, Μάμμη, ἐνῶ χανόμεθα σὲ λόγια, ἐγὼ ἀκούω τὰ σιδερένια βήματα τῆς Μοίρας νὰ σιμόνουν τὸ Ρήγα τὸν ἀνύποπτο, τὸ Ρήγα τὸν ἀθῶο.

ΜΑΜΜΗ

"Ελα στὸ νοῦ σου, κόρη μου.

ΑΥΓΗ

Εἴθε τρελλὴ νὰ ἦμουν.—

Σήκω, καιρὸ μὴ χάνωμεν.

ΜΑΜΜΗ

Μιὰ νέα σάν καὶ σένα, νὰ τρέγῃ ποῦ; γιὰ ποῖο σκοπὸ; καὶ τί θὰ πῆ ὁ κόσμος;

ΑΥΓΗ

"Αχ, ἄς σωθῆ, κι' ὁ κόσμος σου ἄς μὲ λιθοβολήσῃ.
(λαμβάνει τὴν Μάμμη ἀπὸ τῆς χειρός)

Καλὴ μου, μὴν ἀργοπορήσ. Εἴμεθα πιά στὸ τέλος, τὸ πρῶτον βῆμα ἐγίνε. Σήκω!

² "Ἴδε σελ. 91.

MAMMH (έγειρομένη).

Και τώρα τρέχα
μέσα σὲ ξένη πολιτεία, σὲ στενορρόμια μέσα
νὰ βρῆς τὸ σπίτι ποῦ ζητεῖς!

ΑΥΓΗ

Εἶνε γνωστὸ τὸ σπίτι.

Ρωτῶντας θὰ τὸ μάθωμε.

MAMMH

Ποῦ μ' ἔχει καταντήσει,
παιδί μου, ἡ ἀγάπη σου. Γιατί νὰ σὲ ἀκούσω;

ΑΥΓΗ

Θάρχόμου καὶ μονάχη μου. — Ἐμπρός, καλή μου
Μάμμη.

ΣΚΗΝΗ Β'

Δωμάτιον εἰς τὸ ἐμπορικὸν κατάστημα
τοῦ Μαργαρίτου.

Ὁ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ μόνος.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

(καθήμενος πρὸ τοῦ γραφείου του).

Μὲ πῆρεν ἡ ἀγάπη σου, Αὐγὴ, ἀπὸ τὸ χέρι
καὶ μέσα σ' ἕνα σκοτεινὸ λαβύρινθο μ' ἀφῆκε.
Τὸ φῶς καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς τὰ χάρισε σ' ἐκεῖνον,
καὶ εἶνε τὸ λαμπρότερον ἀπ' τὰ στολισματά του,
καὶ εἰς ἐμένα χάρισε τὸν στέφανον τοῦ πόνου.

(ἐγείρεται)

Πλὴν πρόσεξε! Εἶνε φτωχὸς ὁ πόνος εἰς ἐλπίδες,
ἀλλὰ στῆς ἐκδικήσεως τὰ μέσα εἶνε Κροῖσος!
Τὰ σκότη ποῦ μ' ἐκρήμισες δὲν τὰ φωτίζει ἀκτίνα,
ἀλλ' ἔχει καὶ ἡ Κόλασις τὲς ἄγριες ἀστραπές τῆς. —

(σύννοος)

Ἐδῶθε ὁ Ρήγας θὰ διαβῆ — κατάλληλη εὐκαιρία —
Ἄν τὸν προδώσω! —

(περιβλέπει ἔντρομος)

Φοβερὴ, κατηραμένη λέξις!

Ποῖς τὴν ἐπρόφερε; — Γί' αὐτὸν ἐγὼ προδότης. "Ὀχι.
Ποῦν' τὸ νερὸ τῆς λησμονιάς! Νὰ λησμονήσω θέλω!
Τὰ πάντα, πλοῦτη καὶ ζωὴ γιὰ μιά του στάλα δίδω!
(ἐνώπιον βηματίζει ἐν μεγίστῃ ταραχῇ ἐυρίσκεται πρὸ τινων
εἰς τὸ βᾶθος τοῦ δωματίου τεθειμένον κιβωτίων).

Σύ, ἐργασία εὐλογητὴ, βοήθη με σύ τώρα!
στοὺς θορυβώδεις σου τροχοὺς παράσυρε τὸ νοῦ μου,
ποῦ τρέχει σὲ φαντάσματα κι' ὄνειρατα δεμένος.
Εἰς ἔργον! — Τὰ κιβώτια τὰ εἶχα λησμονήσει.
Στ' ὄνομα τοῦ συντρόφου μου τὰ στέλλουν ἀπ' τῆ Βιέννης,
καὶ στὴν Ἰστρίαν λείπει αὐτὸς γιὰ ὑποθέσεις.

(Ἐνῶ ἴσταιται στηρίζων τὴν χεῖρα ἐπὶ τινος κιβωτίου,
εἰσέρχεται ἡ Αὐγὴ καὶ ἡ Μάμμη τῆς. Ἡ Αὐγὴ,
ἀφίνουσα κραυγὴν τρέχει πρὸς τὸν Μαργαρίτην)

ΣΚΗΝΗ Γ'

ΑΥΓΗ, ΜΑΜΜΗ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ.

ΑΥΓΗ

Στάσου!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (ἐκπληκτος).

Σὲ βλέπω καὶ τὰ μάτια μου δὲν τὰ πιστεύω ἀκόμα.

ΑΥΓΗ (παρατηροῦσα ὅτε μὲν τὰ κιβώτια,
ὅτε δὲ τὸν Μαργαρίτην).

Ἔχεις τὸ ὕψος ἄγριο. Τί σκέπτεσαι νὰ κάμῃς;
Εἰπέ μου πῶς ἡ σκέψις σου προδοτικὴ δὲν εἶνε —

καὶ ὅτι τὰ κιβώτια ποῦ ἔστειλεν ὁ Ρήγας,
σὰν ἱερὸν ἐνέχυρο τοῦ Γένους τὰ φυλάττεις.

(ὁ Μαργαρίτης φέρει τὴν χεῖρα εἰς τὸ μέτωπον,
ὡσεὶ φωτιζόμενος αἴφνης).

ΑΥΓΗ

Πλὴν σιωπᾶς; συγχίζεσαι; — Ποτὲ δὲν θὰ σ' ἀφήσω!
Ρίγνομ' ἐδῶ στὰ πόδια σου καὶ σὲ καθικετεύω —
κι' ἂν δὲν μ' ἀκούσης —

(τάσσεται ἀποφασιστικῶς μεταξὺ τοῦ Μαργαρίτου
καὶ τῶν κιβωτίων).

Τόλμησε μονάχα νὰ τὰ 'γγίξης!

(ψηλαφῶσα τὰ κιβώτια)

Ἦλθα στὴν ὥρα — εἶν' ἄγγικτα — Θεὲ μου, δόξα νᾶχης!
Εἶν' ἄγγικτα — δὲν εἶν' αὐτά; τὸ λέγει ἡ καρδιά μου.
Ναί, ἀπ' τὴν Βιέννην στέλλονται.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (προσποιούμενος ἀταραξίαν καὶ
σταναρόων τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους παρατηρεῖ τὴν
Αὐγὴν, σεῖων μετ' οἴκτου τὴν κεφαλὴν).

Τώρα καταλαβαίνω
τοῦ ξαφνικοῦ σου ἐρχομοῦ τὸ τέλος· μόλις τώρα.
Καὶ εἶνε τόσ' ἡ λύπη μου γιὰ σένα, ποῦ δὲν ἔχω
τὴ δύναμι νὰ ὀργισθῶ. Μ' ἐνόμισες προδότην;
Κι' αὐτὸ ἀκόμη ἀπὸ σέ! — Αὐγὴ, πῶς ἔχεις πέσει!

ΑΥΓΗ

Στὰ μάτια σου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Καὶ τὴ γρη῏α τὴ Μάμμη σου νὰ σέρνης! —

ΜΑΜΜΗ (πρὸς τὴν Αὐγὴν).

Παιδί μου, δὲν σοῦ τᾶλεγα;

(πρὸς τὸν Μαργαρίτην)

Δὲν ἤθελε ν' ἀκούση.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Γιατὶ ἦτανε θερμότερος ὁ ζήλος τῆς ἀγάπης.

ΑΥΓΗ

Γιατὶ ἦταν ἡ ἀγάπη σου γεμάτη ἀπὸ φοβέρα.
Σὺ μ' ἔσπρωξες στὸ κίνημα ποῦ τώρα κατακρίνεις.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

* Ἄς εἶνε. Στὸ κεφάλι μου τὸ δέχομαι καὶ τοῦτο. —
' Ἄλλ' ἂν μέσα στὸν πόνο μου ξεστόμισα φοβέρες,
εἶνε τὰ λόγια μου μακρὰν ἀπὸ τὴν προδοσία,
ὅσο ἀπ' τὴν γῆν ὁ οὐρανός.

(πικρῶς)

' Ἄλλ' ἡ μεγάλη ἀγάπη
ἔχει μεγάλα βάσανα, θυσιάς πιὸ μεγάλας.

* Ἄν τ' ὄνομά σου τὸ καλὸ θυσιάσες γιὰ κείνον,
ἐγὼ σὰν φίλος σου πιστὸς ἀγνὸ θὰ τὸ φυλάξω.
Τὸ μυστικὸ σου — ὀρκίζομαι — στὸν τάφο νὰ τὸ πάρω.

ΜΑΜΜΗ

Ναί, τὴ ζωὴ σου νὰ χαρῆς.

ΑΥΓΗ

Τὸ μυστικὸ τοῦ Ρήγα
ἀφοῦ δὲν τρέχει κίνδυνον, γιὰ μένα δὲν φροντίζω.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (κατ' ἰδίαν).

Βάστα καρδιά τὸν πόνο σου. — Ἄλλ' ἔγω λησμονήσει,
πῶς εἶσθε ταξειδιωτισσες — ν' ἀναπαυθῆτε πρέπει.
τὸ σπίτι μου εἶν' ἔτοιμο.

ΜΑΜΜΗ

Εὐχαριστῶ, παιδί μου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Σᾶς ἐννοῶ.

ΑΥΓΗ

Πηγαίνομεν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Στους ὀρισμούς σας εἶμαι.

(τάς συνοδεύει μέχρι τῆς θύρας καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ προσκήνιον).

Ἦτο καιρὸς νὰ φύγουμε! δὲν ἐκρατούμην πλέον!
Κάτω τὸ προσωπεῖόν μου! ὑποκρισία χάσου!
Χυθῆτε ἀχαλίνωτα μέσ' ἀπ' τῆ φυλακῆ σας
ζηλοτυπία καὶ ὀργή, καὶ μῖσος καὶ μανία!
Εἰς τοὺς πυρίνους σας τροχούς στρηφογυρίσεται με,
τὸ νοῦ μου μὴν ἀφήσετε νὰ ρίξῃ μιὰν ἀκτίνα
στὸ χάος ποῦ με σέρνετε, μὴν τύχη καὶ διστάζω!
(δεικνύων τὰ κιβώτια)

Ἐχω λοιπὸν στὰ χέρια μου τὴν τύχη, τὴ ζωὴ του
καὶ δὲν τὸ προαισθάνθηκα; κ' ἔπρεπε νὰ τὸ μάθω
ἀπ' τὴν Αὐγὴ ποῦ πέταξεν ἐδῶ γιὰ νὰ τὸν σώσῃ;
ὦ, εἶνε ἀριστούργημα καταχθονίας τέχνης!
Αὐγὴ, ἐδῶ σὰν ἔτρεχε, ὡς ἄγγελος προστάτης,
δὲν ἄκουεσ ὀπίσω σου τοῦ Σατανᾶ τὸ γέλιο! —

(λαμβάνει πέλευνν)

Ἐδῶ λοιπόν! — ἡ δόξα σου θεὰ σοῦ γίνῃ τάφος!

(ἐγείρει τὸν πέλευνν)

Ποιά δύναμις τὸ χέρι μου κρατεῖ; Τίς μ' ἐμποδίζει;
μέσ' ἀπὸ τὰ κιβώτια τί γλῶσσα μουρμουρίζει;
Μήπως μ' αὐτὸ τὸ κτύπημα πληγώσω τὴν πατρίδα,
καὶ στὴν καρυγὴ τοῦ πόνου τῆς σαλέψ' ἢ κεφαλῆ μου;
Ρήγας — πατρίς! Τί μουσικὴ με κυριεύει φοίχη! —
Τόλμησε, τόλμησε, δειλέ! — Νὰ τὸν προδώσω ἄς τρέξω,
ἢ δύναμις τοῦ λογικοῦ νικητρία πρὶν ξυπνήσῃ;
κ' ὡσὰν καπνὸ τὰ μαῦρὰ μου τὰ σχέδια σκορπίσῃ!

(ἐξέρχεται δρομαίως).

Σ Κ Η Ν Η Δ'

Δωμάτιον ἐν Ξενοδοχείῳ.

ΡΗΓΑΣ, ΣΗΤΣΑΙΟΣ, ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ εἰσερχόμενοι.

ΡΗΓΑΣ

Εἰς τὸ Τριέστι σήμερα, κ' αὐρὸ στὴ Βενετία.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Ὅσο σιμώτερα ὁ σκοπός, τόσο ἡ λαχτάρ' αὐξάνει.

ΡΗΓΑΣ

Ποτὲ τῆς τόσον ἤσυχῃ δὲν ἦταν ἡ ψυχὴ μου.
Τὴν νύκτ' αὐτὴ θὰ κοιμηθῶ τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Τὸ πρᾶγμα εἶνε φυσικόν. Γιὰ στρατηγούς μεγάλους
λέγουν πῶς στὴν παραμονὴν τὴν κρίσιμην τῆς μάχης
βαθύτατα κοιμήθησαν. Εἶνε οἰκονομία
σοφώτατη τῆς πλάσεως, ποῦ μᾶς προετοιμάζει
τὸ σῶμά μας τ' ἀδύνατο στοὺς μέλλοντας ἀγῶνας,
σὰν μάννα μας φιλόστοργη.

Σ Κ Η Ν Η Ε'

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ καὶ οἱ προηγούμενοι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (εἰσπηδῶν ἔκφρων εἰς τὸ δωμάτιον)

Σωθῆτε — προδοσία!

ΡΗΓΑΣ

Τί λέγεις;

ΤΗΤΣΑΙΟΣ - ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Τί ξεστόμισες;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Καταραμένο χέρι
τὰ ἱερὰ κιβώτια — ὀϊμένα! —

ΡΗΓΑΣ

Λέγε!

ΣΗΤΣΑΙΟΣ - ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Λέγε!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Τὰ πρόδωκε! — Καὶ εἶμ' ἐγώ, ἐγῶμαι ὁ προδότης!

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Προδότης;

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Σύ; —

ΡΗΓΑΣ

Ὁ λόγος σου ἀληθινὸς ἂν εἶνε —

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἄλλην ἀλήθεια σὰν κ' αὐτὴ δὲν μίσησα ποτέ μου!

ΡΗΓΑΣ

Προδότης σύ; ἀδύνατον, ἐσάλειψεν ὁ νοῦς σου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

ὦχ, ναί, ἡ προδοσία μου μοῦ σάλειψε τὸ νοῦ μου.

ΡΗΓΑΣ

(λαμβάνων αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὤμων καὶ διασειῶν σφοδρῶς).

Σύ, σύ προδότης; Καὶ γιὰτί, παράνομε Ἰούδα;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Πλὴν σώσου — κ' ἔχεις ὕστερα καιρὸν νὰ με σκοτώσῃς.

Ἐνα καράβι Φαριανὸ προσμένει στὸν λιμένα.

Ἐμπρός, ἀκολουθεῖτέ με, σωθῆτε — καὶ κατόπιν
ἐμε τὸν σκύλον ρίψετε στῆς θάλασσας τὰ βᾶθη.

(πρὸς τὸν Ρήγαν, ὅστις ἴσταται ἔκφρων ἐν ὑψίστῃ ὁδῶνῃ)

Ἄχ, σ' ἐξορκίζω, γλήγορα!

ΣΗΤΣΑΙΟΣ (πρὸς τὸν Ρήγαν).

Ἄκινήτος τί στέκει;
δράξτε με θάρρος τοῦ σωσμοῦ τὴν ἄγκυραν!

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Ναί, σώσου!

Σ Κ Η Ν Η Σ'

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ,
ΑΥΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ καὶ οἱ προηγούμενοι.

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

(εἰσερχόμενος μετὰ τῶν στρατιωτῶν).

Τίς εἶν' ὁ Ρήγας;

ΡΗΓΑΣ

Εἶμ' ἐγώ.

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

Κατηγορεῖσαι ὅτι
ἔργον ἐπαναστατικὸν χαλκεύεις ἐναντίον
τῆς γείτονος καὶ φιλικῆς δυνάμεως Τουρκίας.
Κατ' ἀνωτέραν προσταγὴν νὰ σὲ κρατήσω ἤλθα.
(Ὁ Ἀξιωματικὸς τάσσει φρουροὺς παρὰ τὴν θύραν
καὶ ἐξέρχεται).

(Ἐπεταὶ συνέχεια)

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΓΙΟΣ

6. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ
— 1798 — 1898

Ο ΡΗΓΑΣ¹

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.— ΠΑΝΤΑΖΗΣ.— ΣΗΤΣΑΙΟΣ, *ιατρός*.— ΑΡΓΕΝΤΗΣ, *έμπορος*.— ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.— ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.— ΦΩΤΙΟΣ, *διδάκκαλος*.— ΣΚΟΥΦΑΣ.— ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.— ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.— ΑΥΓΗ, *κόρη του Καπετάν Σταθή*.— Η ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.— Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, *φίλος του Ρήγα*.— Ο ΜΑΡΑΣΔΗ ΠΑΣΑΣ.— Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ.— ΑΛΗΣ, *λιποτάκτης*.— ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ— ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΗ Ζ'

ΟΙ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΙ *πλήν του ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥ.*

ΡΗΓΑΣ

Λαιπὸν δὲν ἦτον ὄνειρον!— Πατρίς δυστυχισμένη!
(*περιπτυσσόμενος τὸν Σητσαῖον καὶ Περραιβὸν*)
Φίλοι μου!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ἡ μετάνοια τὸ στήθος μου σπαράζει.
Ἡμάρτον! ὦ, ἀφῆτέ με νὰ μοιρασθῶ τὴν τύχην
ποῦ σᾶς εἰτοίμασα!— μαζί, μαζί σας ν' ἀποθάνω,
ἐὰν ἡ προδοσία μου στὸν θάνατον σᾶς φέρῃ.

ΡΗΓΑΣ

Μακράν! εἶνε ἡ θέσις σου κοντὰ εἰς τὴν ἀγχόνην—

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

*Ἡ σὰ βασιανιστήρια, ποῦ βέβαια μᾶς προσμένουν.

ΡΗΓΑΣ

Τότ' ἔλα, σῦρε τὸ σκονί, κι' ἀκόνισε τὸ ξίφος,
καὶ στὴ φωτιά τὰ σίδερα νὰ τὰ πυρώσης, ἔλα.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Φύγε! ἡ μαύρη πράξις σου—

(*δεικνύει τὸν Ρήγαν*)

μὲ λάμψι τὸν στολίζει.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ (*ἐνθ' ὃ Σητσαῖος καὶ Περραιβὸς
τὸν ἀποθοῦν πρὸς τὴν θύραν*)

Ἀκούσατέ με μιὰ στιγμή— νὰ ὀμιλήσω θέλω.
Ἐξομολόγησι ζητῶ— τὴν τελευταία χάρι!

ΡΗΓΑΣ

Κριτής σου κ' ἐξαγορευτής εἶνε τὸ Γένος—

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Μίσος,
ζηλοτυπία σκοτεινὴ— δυστυχισμένη ἀγάπη—
γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς Αὐγῆς ἐγένηκα προδότης!

ΡΗΓΑΣ (*πρὸς τοὺς φίλους του*).

Βέβαια παρεφφόνησε.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Κάτι μυστήριο τρέχει.

ΤΟ ΤΟΥΦΕΚΙ

Τὸ βροντερό σου λάλημα κι' αὐτ' ἡ θωριά σου μόνη,
Πάστράφτει σὰ φεγγοδολιά πεσμένη ἀπὸ ταστέρια,
Δίνει καρδιά στὸν ἄκαρδο καὶ διπλοδυναμώνει
Τρεμουλιασμένα χέρια.

Φίδι χρυσό, ποῦ τρέφεται μὲ βόλια καὶ μπαροῦτι,
Μπρὸς τοὺς τυράννους σέρνεσαι κι' ἀκούμητα σφυρίζεις·
Φλόγα πετάει τὸ στόμα σου— καὶ μὲ τὴ φλόγα τούτη
Τὴ λευτεριά χαρίζεις.

Μέσ' στοῦ πολέμου τὴ βοή μὲ σέν' ἀρματωμένοι
Ἄλλοι τὸ θάνατο κρατοῦν καὶ γίνοντ' ἄλλοι ἴσοι
Κ' ἔχουνε κ' ἴσα τὴν τιμὴ: κι' ὅποιος μὲ σὲ πεθαίνει
Κι' ὅποιος μὲ σένα ζήσει.

Ἄν κάποι' ἄγριος φονιάς τὰ χεῖλη σοῦχει βρέξη
Στὸ αἷμ' ἀθώας ἀρετῆς— δική του ἡ ἀτιμία! . . .
Ἐσὺ στεφάνι δάφνινο φορεῖς ποῦ σοῦχει πλέξη
Ἀθάνατ' Ἱστορία.

Χάρο καὶ Κοσμογλαστή σὲ λέν, σὲ κράζουν ὅλοι
Οἱ δειλιασμένοι κ' οἱ μωροί, χωρὶς νὰ συλλογιῶνται
Ἀπὸ τὴν καθεμίᾳ ζῶῃ ποῦ παίρνεις μὲ τὸ βόλι
Πόσες ζωὲς γεννιῶνται!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

¹ Ἴδε σελ. 106.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

“Όταν τὴν εἶδα σὰν τρελλὴ νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὴν Βιέννη—

ΡΗΓΑΣ

Ποιός; ἢ Αὐγὴ;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ναί· εἶν' ἐδῶ, γιὰ σέ, γιὰ νὰ σὲ σώσῃ.

ΡΗΓΑΣ

Γιὰ νὰ μὲ σώσῃ;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

“Άκουσε—τὴν ἀγαπῶ—καὶ τόσον ὅσον ἐκείνη σ' ἀγαπᾷ! Κ' ἐγὼ—κ' ἐγὼ γιὰ τοῦτο σ' ἐφθόνησα, σ' ἐμίσησα, κ' ἐμπρός της εἶχα ὁμώσει ἐκδίκησιν! Κι' ὡς ἔμαθε πῶς ἔστειλες σ' ἐμένα τὰ πράγματά σου—

ΡΗΓΑΣ

“Ω, ἀρκεῖ—δυστυχησμένε Στάθη!

Κόρη φτωχῆ!

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Σατανικὴ περιπλοκὴ πραγμάτων!

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

“Ἡ μοῖρα πόσον ἄσπλαχνα μὲ τοὺς ἀνθρώπους παίζει!

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Τὴν ἀγαθὴ των πρόθεσιν εἰς τὸ κακὸν πῶς στρέφει!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Σᾶς ἐξωμολογήθηκα—σκοτώσετέ με τώρα.

ΡΗΓΑΣ (ἀποστρέφων τὴν ὄψιν καὶ ἀπομακρυνόμενος).

Στὸ σιγανὸ μαρτύριο τῆς πράξεώς σου ζῆσε.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Νὰ ζῶ! ν' ἀκούω τὲς στιγμὲς βουβὰ νὰ ξεκολλοῦνε ἀπὸ τὸ σάπιο καὶ βραχνὸ ρολόγι τῆς ζωῆς μου, καὶ νὰ μὲ σύρουν—κάθε μιὰ ἀτέλειωτη σὰν χρόνος—ἀπ' τῆς ζωῆς τὰ βάσανα τοῦ “Άδου τὰ μαρτύρια! Ν' ἀκούω τὴ συνειδησι τοῦ στήθους μου τὰ σκότη νύκτα καὶ μέρα νὰ βογκᾷ, νὰ κράζῃ: «'Ιούδα, 'Ιούδα!»

(Ἰσταται μίαν στιγμὴν μὲ ὠρθαμένους τριγὰς καὶ ἄγριον βλέμμα καὶ εἶτα ὀρθᾶ ἔξω τοῦ δωματίου.
Οἱ λοιποὶ προσβλέπουσιν ἀλλήλους σιωπῶντες).

ΡΗΓΑΣ

“Ἀπὸ ἐλπίδων οὐρανόν, εἰς γῆν ἀπελπισίας.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

“Ἄν ἡ ἐλπίς μᾶς ἄφησεν, ἀλλὰ τὸ θάρρος μένει.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Θενὰ φανῶμεν ἄξιοι τοῦ Ρήγα συνεταῖροι,

ΡΗΓΑΣ

Ναί, θάρρος!—Εἶνε τὸ στερνὸ καὶ μυροβόλον ἄνθος Που μέσα στὰ συντριμμάτα φυτρώνει τῆς ζωῆς μας.—'Ἄλλ' ἡ ἐλπίς;

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

“Ἴσως κι' αὐτὴν ὁ Πλάστης μᾶς τὴν στείλῃ.

ΡΗΓΑΣ

“Ἐλπίς! ὦ μίαν ἀκτινὰ σου στὴ σκοτεινιά μας στείλε!
“Ἐὖν ποῦ χύνεις ἔξαφνα παρήγορο τὸ φῶς σου ἕως καὶ εἰς τοῦ μνήματος τὸ στόμα τ' ἀνοιγμένον κ' εἰς τὸν νεκρὸν, ὅπου θρηνοῦν, ζωὴ ξαναχαρίζεις!—

(διακόπτεται ἀποτόμως καὶ στρέφεται πρὸς τὸν Περραιβόν)

“Ω, ἂν ὁ Παντοδύναμος μ' ἐμπνέει αὐτὴν τὴν ὥρα!—Χριστόφορε, ἡ γαλλικὴ σὲ σώζ' ὑπηκοότης

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

“Ἐγὼ νὰ ζήσω, ἐνῶ σύ—ὦ, μὴ μου ἀφαιρέσῃς αὐτὴ τὴ δόξα, τὴν τιμὴ, μαζὶ σου ν' ἀποθάνω!

ΡΗΓΑΣ

Πλὴν νὰ μᾶς σώσῃς πρόκειται.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Μ' ἀναφτερόνεις, λέγε.

ΡΗΓΑΣ

Μὲ γράμματα στὸν πρόξενον θὰ τρέξῃς τῆς Γαλλίας, καὶ εἰς τὸν Ναπολέοντα.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

“Ἄν ἡ ἐλευθερία μου θὰ γίνη σωτηρία σου.—Στοὺς ἰσχυροὺς μας φίλους ἐλπίζω.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Ρήγα μου, ἄς σωθῆς, κι' ἄς ἀποθάνω ἀμέσως.
(ὁ Ρήγας καθίξει ἐνόπιον τραπέζης καὶ γράφει)

ΡΗΓΑΣ (μονολογῶν).

“Ἐὰν τὸ κατορθώσωμεν—

(πρὸς τὸν Περραιβόν)

Περιστερὰ σὺ γίνου, καὶ πέτα, φέρε τὸ χλωρὸ κλωνάρι τῆς ἐλπίδος στὴν κιβωτὸν τῆς φυλακῆς.

(ἔξακολουθεῖ γράφων)

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ (πρὸς τὸν Σητσαῖον).

“Ἄχ, δὲν ἀντέχω πλέον!
ὁ Ρήγας εἰς τὴν φυλακὴν! Πῶς ἔθελα νὰ κλάψω καὶ νὰ ξεσπάσω σὲ λυγμούς, ποῦ πνίγουν τὴν καρδιά μου.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Μιμήσου τον· παράδειγμα μᾶς δίδει καρτερίας.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Μὲ πληγωμένον ἀετὸ μου φαίνεται πῶς μοιάζει, ποῦ σ' ἕνα βράχο κάθεται· κ' ἐνῶ τὸ αἷμα στάζει, μὲ μάτι θλιβερὸ μετροῦ τὸν ἄπειρον ἄερα, ποῦ μιὰ φορὰ περήφανα σὲ μιὰ στιγμὴ περνοῦσε.

(Κρύπτει τὴν ὄψιν εἰς τὸ στήθος τοῦ Σητσαῖου, ὅστις ἀπομάσσει ἐν δάκρῳ).

[Ἡ ἀδελφαί πίπτει].

ΜΕΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

ΣΚΗΝΗ Η'

Δωμάτιον ἐν Ξενοδοχείῳ.

ΑΥΓΗ (ἐνοίγει τὸ παράθυρον).

Εἰς τὸν λιμένα ἐσθύσανε σιγὰ σιγὰ τὰ φῶτα κι' ἀκόμη φέγγουν μερικά ἐδῶ κ' ἐκεῖ στὴν πόλι, Γαλήνη! σκύλου γαύγισμα ἠχολογεῖ στὰ σκότη ἀπὸ καρὰβι μακρυνά. Καλότυχος ποῦ εἶσαι, σὺ ποῦ φυλάττεῖς ἄγρυπνος, πιστὸς τὸν κύριό σου!
“Ἄχ, νὰ μπορούσα ν' ἄγρυπνῶ κ' ἐγὼ κοντὰ στὸ Ρήγα, ὅπου τὸν ζώνουν κίνδυνοι!—Νὰ ἔφθασεν ἀκόμη; Κι' ἂν ἦλθε, σὲ ποῖο τάχατες ἀπὸ τὰ σπίτια τοῦτα τὴν κουρασμένη κεφαλὴ στὸ προσκεφάλι γέρνει;

(ἡ θύρα κρούεται)

“Ἀλλὰ δὲν κτύπησαν, θαρρῶ; Τίς νᾶναι τέτοιαν ὥρα; πῶς τρέμω!

ΦΩΝΗ (ἔξωθεν).

Ἄνοιξετε.

ΑΥΓΗ

Ἡ φωνή τοῦ Περραιβοῦ!

(Ἄνοιγει καὶ εἰσέρχεται ὁ Περραιβός).

ΣΚΗΝΗ Θ'

ΑΥΓΗ, ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

ΑΥΓΗ

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Τί τρέχει;

Ἄπο τὸν Ρήγαν ἔρχομαι.

ΑΥΓΗ

Ἄπο τὸν Ρήγαν; ξεύρει, ξεύρει λοιπὸν πῶς εἶμ' ἐδῶ;—Πλὴν λάλησε!—Πῶς εἶσαι τόσο χλωμός! Ἄλλοίμονον, κατὶ κακὸν θ' ἀκούσω. Ξεστόμισε τὴν εἶδησι, ὁ τρόπος σου φονεύει.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Ἡλθες καὶ παρεκάλεσες ἐσὺ τὸν Μαργαρίτην τοῦ Ρήγα τὰ κιβώτια μὴ τύχη καὶ προδώσῃ;

ΑΥΓΗ

Ἄολα λοιπὸν τὰ ξεύρετε;

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ (σειῶν θλιβερώς τὴν κεφαλὴν).

Καὶ ὅσα σὺ δὲν ξεύρεις.

ΑΥΓΗ (ἔντρομος).

Τί τρέχει;—Παντοδύναμε, ποιά ὑπόψια μαύρη!—Λάλησε, μὴ με λυπηθῆς!

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Τὰ πρόδωκε!

ΑΥΓΗ (συμπλέκουσα τὰς χεῖρας ἐν ὀδύνῃ).

Θεέ μου!

(μετὰ μικρόν)

Κι' ὁ Ρήγας;—ζῆ; ἐσώθηκε;

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Φυλακισμένος εἶνε!

ΑΥΓΗ (μὲ λυγμούς).

Φυλακισμένος!—Κ' εἶμ' ἐγὼ ἐλεύθερη ἀκόμη! Τὸ ἄστρο τῆς ἐλευθερίας στῆς φυλακῆς τὸν τάφον!

(κλαίει)

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Κλάψε, γιατί σκληρότερα εἶν' ὅσα θεν' ἀκούσης.

ΑΥΓΗ (ἐναγωνίως).

Λέγε, μοῦ πάγωσ' ἡ καρδιά.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Δὲν ἤξευρ' ὁ προδότης τί τὰ κιβώτια ἔκρυπταν, ἀλλ' οὐδὲ τίνας ἦσαν.—

ΑΥΓΗ

Ἐγὼ λοιπόν!—Ἐπάνω μου τ' ἀνάθεμα τοῦ Γένους!

(πίπτει εἰς τὸ ἀνάκλιτρον καὶ κρύπτει τὴν ὄψιν εἰς τὰς χεῖρας)

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Ἄλλ' ἄκουσε. Ὀλότελα δὲν χάθηκ' ἡ ἐλπίς μας. Μᾶς ἔτυχε φιλόφρωνος καὶ ἀγαθοῦ Νομάρχης, Πετόγκιν. Ἐδειξε πολλὴ συμπάθεια στὸν Ρήγαν καὶ εἰς τὰς παρακλήσεις του ἐλευθερον μ' ἀφῆκε.

Τώρα στὸν πρόξενον ἐγὼ πηγαίνω τῆς Γαλλίας νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ τρέγοντα, διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τοῦ Ρήγα τὴν ἀπαλλαγὴν.

ΑΥΓΗ

Στῶν δυνατῶν τὲς θύρες νὰ στέλλῃ νὰ παρακαλῇ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν του!—Ἄχ, τούρανθ' ἐκλείσθησαν οἱ δρόμοι ἐμπροστά μου—

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Ἄκόμη μίαν ἐντολὴν ἐκ μέρους τοῦ σοῦ φέρω.

ΑΥΓΗ

Σ' ἐμέ; καὶ δὲν μ' ἐμίσησε; καὶ δὲν μέκαταράσθη;—Σ' ἐμένα;

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Δίχως ἄργητα στὴν Βιέννην νὰ γυρίσης.

ΑΥΓΗ

Ἐνῶ ἐκεῖνος μένει ἐδῶ;

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Τὸν στέλλουν εἰς τὴν Βιέννην. Ἄλλ' ἐπειδὴ περίγυρα μᾶς ζῶνει προδοσία, στὰ χεῖρα σου ἐμπιστεύεται τὰ γράμματά του—λάβε. (τῇ ἔγχειρίζει ἐπιστολὰς)

Εἰς τὸν Ἀργέντην, τὸν Κοσμᾶ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐταίρους. Εὐθὺς νὰ γίνουιν ἄφαντοι.

ΑΥΓΗ (φιλοῦσα τὰς ἐπιστολὰς)

Σ' ἔνοιωσα, θεῖε Ρήγα!

Μὲ τῆς ἐμπιστοσύνης σου τὸ δεῖγμα τοῦτο θέλεις νὰ σώσης ἀπ' τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀπελπίσιν μιά δύστυχη!—Γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ σωσμένον, θενὰ ζήσω. Κατόπιν;

(ἴσται κατηφής).

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

ἌΟ καιρὸς περνᾷ κι' ἀλλάζει τὴ βουλή μας.—Ἐγὼ πηγαίνω.

ΑΥΓΗ

Μιὰν στιγμὴν—μιὰν λέξιν ἔχω ἀκόμη. Εἰπέ μου, τὸν ἐσύντριψεν ὁ κεραυνός; τὸ τραῦμα κατέρριψε τὸ φρόνημα τὸ ὑπερήφανόν του;

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ

Τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς στὴν δυστυχίαν λάμπει!

(ἔξέρχεται).

[Ἡ αὐλαία πίπτει].

("Ἐπεταὶ συνέχεια).

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΒΕΓΓΙΟΣ

Ἡ μετὰ φρονήσεως καὶ ἐν μέτρῳ ἐργασία, λέγει ὁ Σμάιλς, εἶνε ἀγαθὴ καὶ διὰ τὸ πνεῦμα καὶ διὰ τὸ σῶμα. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τρέφεται καὶ ἐνισχύεται ὑπὸ τῶν σωματικῶν ὀργάνων, ἅτινα πρέπει νὰ ἐκγυμνάζη διὰ τῆς ἐργασίας. Οὐχὶ ἡ ἐργασία, ἀλλ' ἡ ὑπέρμετρος ἐργασία βλάπτει. Ἡ βαρεῖα δ' ἐργασία προξενεῖ ὀλιγώτερον κακὸν τῆς μονοτονου ἐργασίας, τῆς δυσαρέστου καὶ ἄνευ ἐλπίδος. Πᾶσα ἐργασία εἶνε καλὴ ὅταν ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος· καὶ ἐν τῶν μεγαλητέρων μυστηρίων τῆς εὐτυχίας εἶνε νὰ ἐναχολληθῆται τις ὠφελίμως ἔχων δι' ἐλπίδος ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ.

ΣΚΟΥΦΑΣ

Ἄγ, σ' ἄλλα σκοτεινότερα γιὰ νὰ τὸν κλείσουν πάλι! —
Ἄλλὰ τί ἔχεις, φίλε μου; Ἡ φλόγα τῆς ματιᾶς σου
μοῦ φέρει ἀνατρίχιασμα — καὶ τὸ χαμόγελό σου —

ΣΤΑΘΗΣ

Ἐμπρός! — στὸ Ρήγα γλήγορα χωρὶς ἀργοπορία.

(*Εἰσέρχονται εἰς τὴν φυλακὴν*).

ΣΚΗΝΗ Γ'

Φυλακί.

(Ὁ ΡΗΓΑΣ, δέσμιος, κάθηται ἐπὶ ξυλίνον βᾶθρον.
Περὶ αὐτὸν ὁ ΠΑΝΤΑΖΗΣ, ὁ ΣΗΤΣΑΙΟΣ, ὁ
ΑΡΓΕΝΤΗΣ).

ΡΗΓΑΣ

Σιμότερα, σιμότερα. Περικυκλώσατέ με,
σὰν ὅταν μελετούσαμε τὴν λύτρωσι τοῦ Γένους.
Ἡ τελευταία λέξις μας, ἡ τελευταία σκέψις
ἀνήκει στὴν πατρίδα μας. Ἐτρέξεν ἡ ζωὴ μας
γιὰ κείνην, καὶ τὸ αἷμά μας γιὰ κείνη πάλι ἄς τρέξη.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Τίς ξεύρει; ἀπὸ τὸ μηδὲν φυτρῶνουν οἱ ἐλπίδες.

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Κ' ἐγὼ ἐλπίδα τρέφω μιά· με θάρρος ν' ἀποθάνω.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ (τῷ Ρήγα).

Ἄν ν' ἀποθάνῃς πρόκειται, χαρὰ μου τὸ νομίζω
μαζί σου νὰ θυσιασθῶ. Ἀπὸ τ' ἀμάραντό σου
στεφάνι, κ' εἰς τὸ μνημά μου θὰ πέσῃ ἓνα φύλλο.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Ἀκούσατέ μου. Ἐχομεν στὴν Πόλι τόσους φίλους
μὲ πλοῦτη καὶ μὲ δύναμι. Ὁ γέρο Ὑψηλάντης. —

ΡΗΓΑΣ

Ἄμποτε τὲς ἡμέρες του νὰ τὲς πληθαίη ὁ Πλάστης.
Ἀνάμεσα σὲ τύραννο καὶ δούλου στέκει ἐκεῖνος,
καὶ σώζει ἀπὸ τὴ δία του πολλῶν ἀθῶων αἷμα,
ἐνῶ τὴν καταδίκη του κάθε στιγμὴ προσμένει.
Θὰ τὸν κρεμάσουν παρευθὺς, γιὰ μᾶς ἂν μεσιτέψη. —
Εἰς καθ' ἐλπίδα, Πανταζή, τὸ στήθος σου νὰ κλείσῃ;
θὰ ἦσαι ἡσυχώτερος.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ

Ἦ Ρήγα μου, γιὰ σένα,
καὶ ὄχι γιὰ τὸ γῆράς μου τὸ ἀχρηστον ἐλπίζω!

ΡΗΓΑΣ

Καὶ τ' εἶμ' ἐγώ; Ἀντίλαος τοῦ αἰωνίου πόθου,
ποῦ στὴν καρδιά τοῦ Γένους μας βογκᾷ σὰν τρικυμία.
Ἄν ἓνα δέντρον εἰς τὴν γῆν μ' ἐν κτύπημα ξαπλώνουν,
νομίζεις ὅτι τὴν ὀρυμὴ τῆς ἀνοιξῆς τὴν πνίγουν,
ποῦ βράζει καὶ βλαστομανᾷ σὲ χιλιάδες σπόρους;
Ἄν ἐγὼ λείψω μιά φορὰ, εἰς ἄλλον Ρήγα πάλι
θὰ σαρκωθῇ νικητοῖα ἡ δύναμις τοῦ Ἐθνους.
Αὐτὴ ποῦ γέννησεν ἐμέ, θεὰ γεννήσῃ καὶ ἄλλους.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Ἄγ, ὅσο θαυμαστότερος ἐνώπιόν μας λάμπεις,
τόσο ἡ καρδιά βαθύτερα τοὺς ἀναθεματίζει
ἐκείνους ποῦ μὲ σίδερα φορτῶνουν τὸ κορμί σου!
Κατάρα καὶ ἀνάθεμα!

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Κατάρα στοὺς αἰτῆους!

ΡΗΓΑΣ

Ἦθελα ἡσυχώτερος, ὦ φίλοι, νὰ σᾶς βλέπω.
Ὅποιος εἰς τὸ κριτήριον, καθὼς ἡμεῖς, καθίζει,
στὸν οὐρανὸν σιμότερα, παρὰ στὸν κόσμον εἶνε.
Ἵπερηφάνεια τῆς ψυχῆς καὶ πνεύματος γαλήνη
ἐπάνω ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς τῆς γῆς μᾶς ἀνυψοῦν.
Ὅχι τὸ σῶμα, ἡ ψυχὴ τὸν ἄνδρα κάνει δούλον.
Δὲν φθάνει βία τυραννικὴ τὰ ὕψη τῆς ψυχῆς μας.
Ἵπάρχει καμμιὰ δύναμις ποῦ θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ
σὰν ἄνδρες ν' ἀποθάνωμεν ἐλεύθεροι;

ΟΛΟΙ (μ' ἐνθουσιασμόν).

Καμμιὰ!

ΡΗΓΑΣ

Ἐἴμεθα τότε νικηταί. Ἐπάνω στὴν καρδιά μας
οἱ τύραννοι συντρίβονται, ἀντὶ νὰ τὴν συντρίψουν.
Εἴσθε σὰν νὰ πηγαίνετε σὲ γάμου πανηγύρι.
Τὰ πρόσωπά σας λάμπουν ὡσὰν νὰ τὰ φωτίζῃ
τῆς δόξης ἡ ἀναλαμπή, ποῦ πέφτει ἀπ' τὰ οὐράνια.

(*Εἰσέρχεται ὁ Φράγκ, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Στάθῃ
καὶ Σκουφᾶ, οἵτινες σπεύδουν πρὸς τὸν Ρήγαν*).

ΣΚΗΝΗ Δ'

ΣΚΟΤΦΑΣ, ΣΤΑΘΗΣ, ΦΡΑΚΓ καὶ οἱ προηγουμένοι.

ΡΗΓΑΣ

Στάθῃ, Σκουφᾶ μου — φίλοι μου.

ΣΤΑΘΗΣ (*πίπτων εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ρήγα*).

Ἐδὼ νὰ πέσω πρέπει,
καὶ ὄχι στὴν ἀγκάλῃ σου.

ΡΗΓΑΣ (*ἀνεγείρων αὐτόν*).

Ὅ, τ' ἤσουε γιὰ μένα,
εἴσαι καὶ θὰ εἶσαι πάντοτε.

ΣΤΑΘΗΣ (*κλαίων*).

Μάτια μου, τυφλωθῆτε,
γιὰ νὰ μὴ βλέπετε αὐτὴ τὴ θλιθερὴν εἰκόνα!
(*φιλεῖ περιπαθῶς τὰς χεῖρας τοῦ Ρήγα*).

Σ' αὐτὰ τὰ χεῖρα σίδερα! ποῦ ἦταν ὠρισμένα
τὰ σίδερα νὰ σπάσουνε τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ μας!

ΡΗΓΑΣ

Ἄρκοῦν, ἄρκοῦν τὰ δάκρυα. Τέτοιες στιγμὲς ὁ λόγος
πρέπει νὰ εἶν' ἐλεύθερος. Μόνον αὐτὸς φωτίζει,
μόνον αὐτὸς παρηγορεῖ. — Ἐσεῖς ποῦ εἴσθε ἀκόμη
ἐλεύθεροι, τὸ ἔργον μας τὸ ἅγιο μὴν ἀφήτε.
Πιστοὶ ν' ἀκολουθήσετε τὸν δρόμο πῶχω ἀνοίξει.

ΣΚΟΥΦΑΣ

Τὸ ἄστρο ποῦ τὸ βημά μας ἐφώτιζε, σὰν σβύσῃ,
χάνονται καὶ τὰ ἔγνη του μεσ στὰ οὐράνια πλάτη.

ΡΗΓΑΣ

Τὰ ἔγνη μου τὰ χάραξα βαθιὰ μεσ στὴν καρδιά σας,
Κι' ἂν τύχῃ ν' ἀποθάνω ἐγώ, ἄσβυστα ἐκεῖνα μένουν.

ΣΤΑΘΗΣ

Δὲν θ' ἀποθάνῃς! — Ἀκουσε — ἀκούσατέ με ὅλοι. —
Σὰν ἄκουσα στὸ Μαρασλή πασᾶ πῶς θὰ σὲ στείλουν,
— στὸ Βελιγράδι: — κι' ἀπὸ κεῖ κατόπιν εἰς τὴν Πόλι,
γλυκειᾶς ἐλπίδος γύθηκεν ἡ λάμψις στὴν καρδιά μου,
καὶ στὸν Πασθάνογλου εὐθύς ἐπέταξεν ὁ νοῦς μου!

ΡΗΓΑΣ (μὲ ἀπαστρέπτρον ὄμμα).

Πασθάνογλους! μὲ φωτερὰ ψηφία τ' ὄνομά του
στοῦ σκοτεινοῦ μας οὐρανοῦ χαράχθηκε τὰ βᾶθη!

ΣΤΑΘΗΣ

Ἔως στήν Πόλι γιά νά πᾶς ἀπό τὸ Βελιγράδι,
ὁ δρόμος εἶνε μακρινός. Ἀπάνω στὰ Μπαλκάνια,
μέσ στές κλεισοῦρες τῆς φρικτῆς—ἐκεῖ ποῦ θά περνᾶτε,
θὰ πέσωμε στοὺς φύλακας ἀπάνω σὰν λιοντάρια.—

ΡΗΓΑΣ

Ἦ, μὴ τὸ νοῦ μου μὲ γλυκειὰς ἐλπίδες ναουρίζεις!
Ἡ Μοῖρα εἶνε χαίρεκαχη. Ἐλπίδος φῶς χαρίζει
κι' ἀμέσως εἰς, βαυθύτερα σκοτάδια μᾶς βυθίζει.

ΣΗΤΣΑΙΟΣ

Δὲν θεν' ἀφήσωμεν αὐτὴ τὴν ὕστερην ἐλπίδα.

ΑΡΓΕΝΤΗΣ

Κι' ἂν εἶνε τὸ περίπαιγμα τῆς Μοίρας μας.

ΚΑΝΤΑΡΤΖΗΣ

Ἦ Ρήγα, ὁ οὐρανὸς δὲν θέλησεν ἀκόμα ν' ἀποθάνης.

ΣΤΑΘΗΣ

Ἐγώ, μ' αὐτὰ τὰ χέρια μου θενὰ σὲ δώσω πάλι
στὸ Γένος μας ἐλευθέρων!

ΡΗΓΑΣ

Ἦ θεῖα ἐλευθερία! —
(τῷ Σταθῆ).

Μὲ συνεπαίρνετε κ' ἐμὲ στήν μαγικὴν ἐλπίδα
ποῦ σὰς φλογίζει τὴν καρδιά. Κι' ἂν πάλι δὲν μὲ σώσεις,
γιά αὐτὴ τὴν ὕστερη χαρὰ, ποῦ ἀνοίγει τὴν ψυχὴ μου,
αἰώνια θὰ σ' εὐγνωμονῶ.

ΣΤΑΘΗΣ

Μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ χάρι
πηγαίνω.

ΡΗΓΑΣ (ἀσπαζόμενος αὐτόν).

Τὸ φιλὶ αὐτὸ γιά τοὺς θαλασσομάχους,
ποῦ νικηφόρα τρόπαια ἐστήσανε στὸ κύμα,
καὶ μὲ πορφύρα τὸ βράβαν τυραννικῶν αἱμάτων.
(ἀσπαζόμενος τὸν Σκουφᾶν)

Κι' αὐτὸ στὴ μεγαλόκαρδη τοῦ Γένους νεολαία,
π' ὅλα γιὰ τὴν πατρίδα τῆς ἀρνήθη σὰν κ' ἐσένα.—
Ἐχετε γειὰ — πηγαίνετε — κι' ἂν δὲν μᾶς ξαναϊδῆτε,
μὴ χωρισθῆτε πιά ποτέ! — Νὰ μᾶς ἐκδικηθῆτε!

(Ὁ Σταθῆς καὶ ὁ Σκουφᾶς ἀποσπῶνται μὲ δάκρυα
ἀπὸ τὰς ἀγκύλας τοῦ Ρήγα,
καὶ περιπέτουνται τοὺς λοιποὺς αἰχμαλώτους).

ΡΗΓΑΣ (τῷ Φράγκ).

Φράγκ, τὸ γνωρίζω. Ἡ λύπη σου πῶς δὲν μᾶς ἔχει
εἶν' ἴση μὲ τὸν πόνο μας. Τοῦ ἔθνους σου τὴν ἔχθρα
τὴν ἐξαγνίζεις μόνος σύ!

ΦΡΑΓΚ

Γιὰ σὲ τί ἔχω κάμει;
Τὸν πόνο πῶς δὲν σ' ἔσωσα, στὸν τάφο θὰ τὸν πάρω.

ΡΗΓΑΣ

Τί ἔκαμες; Ἀλλὰ κι' αὐτὸ τὸ συναπάντημά μας,
τῶν ἐλευθέρων ἀδελφῶν καὶ τῶν φυλακισμένων,
εἶν' ἔργον σου. Κι' ἂν ἀπ' αὐτὸ πηγᾶσῃ σωτηρία,
ἀθάνατο στοὺς Ἕλληνας θὰ μείνῃ τὸνομά σου.
(ἀσπάζεται τὸν Φράγκ, ὅστις ἀποχωρεῖ συγκινημένος)

ΡΗΓΑΣ

Σκουφᾶ!

(ὁ Σκουφᾶς πλησιάζει)

Ὅταν τὸ χροῖός σου πληρώσῃ στήν πατρίδα,

στὸ Βελεστίνο πῆγαινε τὸ τρισαγαπημένο.

Σιμὰ στήν Κεφαλόβρυσι μὲ τὰ ψηλὰ πλατάνια,
ἐκεῖ τὸ σπῆτι στέκεται τὸ πατρογονικό μου.

Ἀντάμωσε τὴ μάνα μου, διηγῆσου τῆς γιὰ μένα
κ' ὕστερα σκύψε, φίλησε τὸ χέρι τῆς τὸ ἅγιο.

(Ἀποστρέφει τὴν ὄψιν ἐν συγκινηθεί, ὁ Φράγκ,
ὁ Σταθῆς καὶ ὁ Σκουφᾶς ἐξέρχονται).

[Ἡ ἀυλαία πίπτει].

ΜΕΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ

ΣΚΗΝΗ Ε'

Ἐξωθεν τῆς Βιέννης.

Ὁ Ρήγας καὶ οἱ λοιποὶ αἰχμάλωτοι, δέσμιοι τὰς χει-
ρας, καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ στρατιωτῶν διέρχονται
διὰ τοῦ βάλθους τῆς σιηνῆς καὶ ἐξαφανίζονται. Εὐ-
θὺς μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται ὁ Παπᾶ Κοσμᾶς, ὁ Φώ-
τιος, ὁ Σταθῆς καὶ ὁ Σκουφᾶς.

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ, ΦΩΤΙΟΣ, ΣΤΑΘΗΣ, ΣΚΟΤΦΑΣ

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Τὸν εἶδετε; περῆσανα μ' ἀκλόνητο τὸ βῆμα
ἐβάδιζε. Χαμόγελο τοῦ φώτισε τὴν ὄψιν
καθὼς μᾶς εἶδε, κ' ὕψωσε τὰ μάτια του κατόπιν
στὸν οὐρανόν. Ἦ, τί ματιά! μού φάνηκ' ἐκεῖ μέσα
πῶς φωτεινὸν ἀγνάντεψα τοῦ ἔθνους μας τὸ μέλλον.

ΦΩΤΙΟΣ

Μ' ἀγέρωγα τὰ μέτωπα πηγαῖναν καὶ θαρροῦσες,
πῶς οἱ κατάδικοι φρουροί, καὶ φύλακες ἐκείνοι.

ΣΚΟΥΦΑΣ

Θὰ τὸν ἰδοῦν τὰ μάτια μου σ' αὐτὸ τὸν κόσμον ἀκόμη;
Τί πόνο ἔχω στὴ ψυχῇ, τί μαύρην ἀγωνία!

ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ

Τὴν ἐβδομάδα τῶν Παθῶν θενὰ περάσῃς πρώτα,
κ' ὕστερα τὸ τρισάγιο θενὰ γιορτάσῃς Πάσχα.
Ἐλπίζω νὰ τὸν σώσετε, ἀλλὰ κι' ἂν ἀποθάνῃ,
μέσα στοὺς ἀποστόλους του τὸ πνευμά του θὰ ζήσῃ.
Ἡ φήμη τοῦ θανάτου του σὰν φῶς θενὰ ξαπλώσῃ,
καὶ λάμψι στήν ἰδέα του ὠραιότερη θὰ δώσῃ.
Ὁ θάνατος πολλὰς φορὰς ἐκεῖνα κατορθώνει,
ποῦ δὲν κατόρθωσ' ἡ ζωή.

(ὁ παπᾶ Κοσμᾶς καὶ ὁ Φώτιος ἀναχωροῦν. Ὁ Σταθῆς
μένει ἀκίνητος, μὲ ἀτενὲς τὸ βλέμμα ἐνώπιόν του).

ΣΚΗΝΗ Σ'

ΣΤΑΘΗΣ, ΣΚΟΤΦΑΣ

ΣΚΟΥΦΑΣ

Τί βλέπεις ἐκεῖ πέρα;

ΣΤΑΘΗΣ (κρούων τὸ μέτωπόν του).

Ἦ, κάλλιο νὰ μὴν ἐβλεπα!

ΣΚΟΥΦΑΣ

Ἡ κόρη σου!

ΣΤΑΘΗΣ

Ἦ, καρδιά μου!

(Εἰσέρχεται ἡ Ἀγγή)

μὲ χεῖρας προεταμένους πρὸς τὴν διεύθυνσιν,
ὅπου ὁ Ρήγας καὶ ἡ συνοδία ἐξηφανίσθησαν).

ΣΚΗΝΗ Ζ'

ΑΥΓΗ και οί προηγούμενοι.

ΑΥΓΗ (χωρίς νὰ ἴδῃ τοὺς παρισταμένους)

Ὡσὰν τὸν πλέον ἔρημο καὶ ἄφιλο στὸν κόσμῳ,
πηγαίνει ὁ Ρήγας πῶς κλείσει μ' ἀγάπη στὴν καρδιά του
χιλιάδες ἀδελφούς. "Αχ, "Αχ! καὶ δὲν εὐρέθηκ' ἕνας
ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους του νὰ σκοτωθῆ γιὰ κείνον!

ΣΤΑΘΗΣ (πλησιάζων).

Αὐγὴ!

ΑΥΓΗ (στρεφομένη).

Πατέρα. τρέξε σύ!

ΣΤΑΘΗΣ

Δυστυχησμένη κόρη!

ΑΥΓΗ

Τρέξτε! πηγαίνει ὁ ἥλιος σας ἐκεῖ νὰ βασιλέψῃ!—
Ὅταν στὰ μεσουράνια μὲ δόξα ἐφωτοβάλλει,
ἐτρέχατε κ' ἐπίνατε ζωὴν ἀπὸ τὸ φῶς του.
μὰ τώρα ποῦ σκοτίστηκεν ὁ δίσκος του—

ΣΤΑΘΗΣ

Παιδί μου—

ΑΥΓΗ

"Ἦμουν παιδί σου μιὰ φορά, παιδί σου ἀγαπημένο·
τώρα δὲν εἶμαι τίποτε! —Ψυχὴ βασανισμένη
ἀπ' ὅλα τὰ μαρτύρια.—

(μετ' αἰφνιδίας ἐκρήξεως πάθους)

"Αχ! σῶσέ με πατέρα!

στὴν ἀγκαλιά σου κλεισέ με!

(πίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας του)

ΣΤΑΘΗΣ

Παιδί μου, θὰ σὲ σώσω.

ΑΥΓΗ

Κλεισέ με, σφίξε με θερμὰ ἐπάνω στὴν καρδιά σου,
ποῦ τόσες ἔγερνα φορές τὸ παιδικὸ κεφάλι!
φῶς δός μου μὲ τὰ μάτια σου ποῦ μοῦ χαμογελοῦσαν
γεμάτ' ἀγάπη καὶ χαρὰ, παρηγοριὰ γεμάτα!—
"Αχ, ἡ καρδιά σου σήμερα μαρμάρωσε, καὶ πόνο
ἔχεις γεμάτη τὴ ματιά!— καὶ εἶμ' ἐγὼ αἰτία!
Καὶ δὲν σὲ συλλογίστηκα, καὶ δὲν σὲ συλλογοῦμα!
Τοῦ Ρήγα ὁ πόνος ἔπνιξε τὸν πόνο μου γιὰ σένα.
Ὅργισου με, ἀρνήσου με, ἀναθεμάτισέ με!
Μὰ σῶσέ τον!—Καὶ σύ, Σκουφᾶ; σὺ ὁ ἀγαπητός του;

ΣΤΑΘΗΣ

Αὐγὴ μου, θὰ τὸν σώσωμεν, πηγαίνω νὰ τὸν σώσω,
ἢ ν' ἀποθάνω—

ΑΥΓΗ

Πῶς; καὶ σύ, πατέρα, ν' ἀποθάνῃς;—

"Ἦταν καιρὸς ποῦ ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ στὸ Ρήγα
ἔλαμπε τ' ἄστρο μου φαῖδρό, μέσα σὲ δυὸ ἡλίους.
Ἄλλὰ σὰν κόρη μάγισσας σηκώθηκα μιὰ νύκτα
καὶ σ' ἕνα μαῦρο σύννεφο τοὺς σκέπασα γιὰ πάντα!
Κι' ἀκόμη ζῶ!

ΣΤΑΘΗΣ

"Αχ, ἄφησε τὰ λόγια μου νὰ φθάσουν
ὡς στὴν καρδιά σου! Τίποτε δὲν γάθηκεν ἀκόμη.
Ὁ Ρήγας ζῆ καὶ ζῶ κ' ἐγὼ κ' οἱ φίλοι του, καὶ τρέχω
μὲ τὸν παστᾶ Πασιάνογλου νὰ σώσωμεν τὸν Ρήγα.—
Πήγαίνε σπίτι, κόρη μου.

ΑΥΓΗ

Στὸ σπίτι;—

(κατ' ἰδίαν)

"Ἐνας δρόμος

μονάχα ἐμπρός μου ἀνοίγεται.—

(πρὸς τὸν πατέρα της)

Ἀκόμη λίγο στάσου.
νὰ σὲ φιλήσω, νὰ σὲ ἰδῶ, νὰ σὲ χορτάσω.

(τὸν φιλεῖ καὶ τὸν βλέπει ἀτενῶς)

ΣΤΑΘΗΣ

Σῦρε!

κ' ἐλπίζω γλήγορα εἶδῃσι καλὴ γιὰ μᾶς ν' ἀκούσης.

ΑΥΓΗ

Θυμᾶσαι ποῦ σοῦ ζήτησα μιὰ μέρα νὰ μοῦ δώσης
ἕνα πιστό μου σύντροφο;— Ἡ ὥρα του ἦλθε!—

(ἀνασπῶσα ταχέως ἔγχειρίδιον πλήσσει ἑαυτὴν
θανασίμως καὶ πίπτει).

ΣΤΑΘΗΣ - ΣΚΟΥΦΑΣ (δρμώντες πρὸς αὐτήν).

Στάσου!—

ΣΤΑΘΗΣ (πίπτων καὶ περιπνυσόμενος αὐτήν).

Αὐγὴ μου!—

ΑΥΓΗ

Τοῦτο μοῦπρεπε—

ΣΚΟΥΦΑΣ

Τί συμφορά!

ΑΥΓΗ (θλίβουσα τὴν χεῖρα τοῦ πατρὸς της).

Συγῶρα.

(ἐκπνέει).

[Ἡ αὐλαία πίπτει].

("Ἐπεταὶ τὸ τέλος).

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

8. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΡΗΓΑ
1798—1898

Ο ΡΗΓΑΣ¹

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΡΗΓΑΣ.—ΠΑΝΤΑΖΗΣ.—ΣΗΤΣΑΙΟΣ, ιατρός.—ΑΡΓΕΝΤΗΣ, έμπορος.—ΚΑΠΕΤΑΝ ΣΤΑΘΗΣ.—ΠΑΠΑ ΚΟΣΜΑΣ.—ΦΩΤΙΟΣ, διδάσκαλος.—ΣΚΟΥΦΑΣ.—ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ—ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ.—ΦΡΑΓΚ.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ.—ΑΥΓΗ, κόρη του Καπετάν Σταθή.—Η ΜΑΜΜΗ ΤΗΣ.—Ο ΠΑΣΑΣ ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, φίλος του Ρήγα.—Ο ΜΑΡΑΣΛΗ ΠΑΣΑΣ—Ο ΦΡΟΥΡΑΡΧΟΣ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ.—ΑΔΗΣ, λιποτάκτης.—ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ—ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

ΕΚΗΝΗ Α'

Δάσος παρά τὸ Βελιγράδιον.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ, ΣΤΑΘΗΣ, ΣΚΟΤΦΑΣ,
ΑΔΗΣ, λιποτάκτης, ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Κοντεύουνε μεσάνυχτα. Σὲ λίγη μόνον ὥρα στὸ Βελιγράδι φθάνομεν. Ἡ αὐρίον ἡμέρα θὰ ἰδῇ τὸ Ρήγα ἐλεύθερο, ἢ τὸν Πασᾶ σφαγμένο.

ΣΤΑΘΗΣ

Θεέ μου, βάλ' τὸ χέρι σου,—

ΣΚΟΥΦΑΣ

Τὰ βήματά μας σκέπε!

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Τοῦ κόσμου τὰ βασιλεία γιὰ νὰ τὸν σώσω δίδω.— Ἄλῃ.—

ΑΔΗΣ

Σᾶς εἶπα, λιγιστοὶ τὸ κάστρο τὸ φυλάττουν.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Κι' ἂν μ' ἀπατᾶς;

ΑΔΗΣ

Στὰ χέρια σου τὴν κεφαλὴ μου ἔχεις.

Πασᾶ μου, εἶμαι παλαιός, πιστός σου στρατιώτης. Μόνο γιὰ τὴν ἀγάπη σου μέσ' ἀπ' τὸ κάστρο βγήκα γιὰ νὰ σοῦ πῶ πῶς στὰ στενά τοῦ κάκου περιμένεις νὰ ἐλευθερώσης τὸ Γραικό. Γιατὶ τὸ ἔχει μάθει ὁ Μαρασλῆς κ' ὠργίστηκε, κι' ὠρκίστηκε στὸν Προφήτη, στὴ φυλακὴ τὸ φίλο σου νὰ τὸν θανατώσῃ. Ἄλλ' ὕστερα μετάνοιωσε· γιατί ἀπ' τὸ δισβάνι γράφουν πῶς θέλουν ζωντανὸν τὸν ζακουσμένο Ρήγα. Κ' ἔστειλ' εὐθὺς κ' ἐζήτησεν ἀπ' ἄλλα πασαλίκια ν' ἀλλοθουν πολλὰ στρατεύματα. Μ' αὐτὰ συνοδευμένο, πασᾶ μου, γιὰ τὸ φόβο σου, στὴν Πόλι θὰ τὸν στείλῃ. Ἄλλ' ἴσως εἰς τὸ μεταξύ τὴ γνώμη πάλι ἀλλάξῃ, καὶ τότε μέσ' στὴ φυλακὴ τὸ φίλο σου θὰ σφάζῃ.

ΣΚΟΥΦΑΣ

Ὅγλήγορα!—ὦ! κράτησε τὸ χέρι τοῦ δημίου, Θεέ μου, ὡς νὰ προφθάσωμε.

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Ἐμπρός λοιπόν. Στὸ κάστρο!

Ἐὰν μὲ δίχως ὄρυθον ἀνέβωμεν τὰ τείχη,

τότε καὶ νὰ μᾶς νοιώσουνε, καιρὸν δὲν ἔχουν πλέον. Γιατὶ μέσα στὴ σύγχυσι καὶ μέσα στὴν τρομάρα, ἐμεῖς θεὰ ὀρμήσωμεν στὴς φυλακὴς τὰ βάθη.

ΑΔΗΣ

Ἐγὼ θὰ εἶμαι ὀδηγός, τὴ θύρα νὰ σᾶς δεῖξω.

ΣΚΟΥΦΑΣ

ὦ Ρήγα, σὰν τί ὄνειρο τὴν ὥρα τούτῃ βλέπεις;

ΣΤΑΘΗΣ

Ἐὰν ἡ μαύρη μοῖρά του στὰ σκότῃ ἀγρουπνοστέκη, ἀλλὰ, σταλμένοι ἀπ' τὸ θεό, κ' οἱ φίλοι τ' ἀγρουπνοῦνε, (ἀναχωροῦν).

ΕΚΗΝΗ Β'

Ἡ ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Βελιγράδιου κατοικίῃ τοῦ παδᾶ.

Ὁ ΜΑΡΑΣΛΗ πασᾶς.

Σ' ἔχω, γκισοῦρ περήφανε! μέσ' ἀπ' τὰ χέρια τοῦτα, ποῦ σὰν ἀρπάγαις σὲ κρατοῦν, κανεὶς δὲν σὲ λυτρώνει!— Εἶδες μὲ πόση αὐθάδεια καὶ τόλμη μ' ἀποκρίθη; Θὰ ρίξω γ'ὼ στοὺς κόρακας τὴν τολμηρὴ σου γλώσσα, καὶ τὸ κεφάλι ποῦ ψηλὰ σηκώνεις φαντασμένο ἔμπρός εἰς τὰ ποδάρια μου θὰ τὸ ματοκυλίσω.—

Ὅλοι μέσ' ἀπ' τὰ χέρια μου ζητοῦν νὰ τὸν ἀρπάξουν.

Ἄπ' τῶνα μέρος οἱ Γραικοὶ τῆς Πόλης οἱ μεγάλοι γιλιάδες γρόσα δίνουνε νὰ τὸν ἐξαγοράσουν.

Ἄπ' τ' ἄλλο—ὡς κι' ὁ Ἀλήπασας ὁ πονηρὸς τὸν θέλει.

Μὰ ἐκεῖνος ποῦ τὴ λύσσα μου καὶ τὴ μανία ἀνάθει, εἶν' ὁ πασᾶς Πασβάνογλους ὁ μισητὸς ἐχθρὸς μου, ὁ ἀντάρτης, τὸν Βελεστινὴ ὁ φίλος!

(Εἰσέρχεται ὁ φρούραρχος Σουλεϊμάν).

ΕΚΗΝΗ Γ'

ΜΑΡΑΣΛΗ πασᾶς, ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Τί προστάζεις,

πασᾶ μου;

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Θέλω, Σουλεϊμάν, τὴ γνώμη σου ν' ἀκούσω.

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Στοὺς ὀρισμούς σου.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Σκέπτομαι τὸν Ρήγα νὰ φονεύσω.

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Νὰ τὸν φονεύσης; Ζωντανὸν τὸν θέλει ὁ Σουλτᾶνος.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Ὅσο τὸν νοιώθω ζωντανόν, νοιώθω φωτιά κοντά μου. Θὰ στείλω τὸ κεφάλι του.

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Θὰ χάσης τὸ δικό σου.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Ποῖς ἐγγυᾶται, ζωντανὸν στὴν Πόλιν ἂν τὸν στείλω, πῶς ὁ πασᾶς Πασβάνογλους δὲν θέλει τὸν λυτρώσει; καὶ πάλι τὸ κεφάλι μου δὲν κινδυνεύει τότε;

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Περίμεν' ἡ βοήθεια ποῦ ζήτησες νὰ φθάσῃ, καὶ ὁ ἀντάρτης τὴν φρουρὰν δὲν θέλει τὴν προσβάλει.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Δὲν τὸν γνωρίζεις, φαίνεται, τὸν δαίμονα ἐκεῖνον. Ἀρνιέται καὶ τὴν πίστι τοῦ γιὰ τὸ Γραικό του φίλο.

¹ Τέλος ἴδε σελ. 137.

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Τὴ γνώμη μου τὴν ταπεινὴ ἐξήτησες ν' ἀκούσῃς.
Μὴ βιάζεσαι, ὅταν σπουδῆς ἀνάγκη δὲν ὑπάρχῃ.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Θὰ σὲ ἀκούσω. Βρίσκομαι σὲ ταραχὴ μεγάλη,
ν' ἀκολοθήσω εἶνε σωστὸ τὴν ἡσυχίαν σου γνώμη.—
Πήγαινε τώρα. Πρόσεχε καλά τοὺς αἰχμαλώτους.

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Πασᾶ μου, μὴν ἀνησυχῆς. Στοῦ κάστρου τὰ θεμέλια,
κάτω στὰ σκότη τὰ ὑγρὰ τοὺς ἔχομεν ριγμένους.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Τὸν Ρήγ' ἀπὸ τοὺς φίλους τὸν ἔχεις χωρισμένον ;
ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Τὸ πρόσταξες.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Πῶς φαίνονται ; ἡμέρεψαν οἱ σκύλοι ;

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Ἄτάραχοι, χαρούμενοι, σὰν σὲ χαρὰ πηγαίνουν.

ΜΑΡΑΣΛΗΣ (μὲ ἄγριον σαρκασμὸν).

Ἐκεῖ θὰ πάνε ! —

(*Ακούονται τουφεκισμοὶ καὶ κραυγὴ: «εἰς τὰ ὄπλα !»*)

ΜΑΡΑΣΛΗΣ (*ἀναπηδῶν ἔντρομος*).

Τ' εἶν' αὐτό ; —

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ

Εἶνε κραυγὴ κινδύνου —

θόρυβος μάχης —

(*ἐνῶ ὁ Σουλεϊμὰν ἐξέρχεται δραμαίως,
εἰσορμᾷ ἀξιωματικῶς*).

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ

Τρέξατε ! τὸ κάστρο μας προσβάλλουν !
στὰ τεῖχη ὁ Πασβάνογλος ἀνέβη — πολεμοῦνε !

ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Κατάρρα ! — Τρέξε, πέταξε, σκοτώσατε τὸν Ρήγαν !

(*ἐξέρχονται ξιφηρείς*).

ΣΚΗΝΗ Δ'

Εἰρκτὴ ἐν τῷ φρουρίῳ Βελιγραδίου.

ΡΗΓΑΣ (*δέσμιος τὰς χεῖρας*).

Ἄπ' τοὺς συντρόφους ὁ πασᾶς μ' ἐχώρισεν, ὁ δαίμων !
Πόσον γνωρίζει τῆς χαρᾶς τῆ μόνῃ, λίγη στάλα
νὰ τὴν πικραίνῃ ! — ὦ Θεέ, τί φοίχη, τί σκοτάδι !
Πόσοι ἐδῶ μέσα ἐστέναξαν καὶ πόσοι θὰ στεναῖζον !
Καὶ πόσα κολαστήρια φρικτότερ' ἀπὸ τοῦτο,
πόσα σφαγεῖα σκοτεινὰ καὶ ἀπόκρυφα δὲν ἔχουν
τὰ κράτη τὰ χριστιανὰ τῆς οἰκουμένης, πόσα !
Καὶ ποῖος θὰ εἶν' ὁ Ἡρακλῆς, ὁ γίγας ποῖος θὰ εἶνε
ποῦ κάτω ἀπ' τὰ θεμέλια τὸν θενὰ τὰ κατασκάψῃ ;
Ποῖο φῶς τοῦ ἀνομήματος τὰ σκότη θὰ φωτίσῃ ;
(*ὡς ἐν ἐκστάσει*).

Ἐλευθερία ! εἶσαι σύ ! τὸ φεγγοδόλημά σου
στὸν σκοτεινὸν ὀρίζοντα γελᾷ. Τὰ βήματά σου
ὡσάν σεισμός κλονίζουσε τὴν σφαῖρα. Πλησιάζεις !
Αἰματωμένα στέμματα, θρόνους καὶ σκῆπτρ' ἀρπάξεις
καὶ τὰ συντριβείς ! — ὦ πατρίς, θέλω γιὰ σὲ νὰ ζήσω,
νὰ σὲ ἰδῶ ἐλεύθερη, μεγάλη μέσ' στὰ ἔθνη.—
Πατρίς — πατρίς ! Πρώτη φορὰ καταμετρῶ τὸ βάθος
τοῦ μαγικοῦ ὀνόματος ! ὦ φῶς τῆς φυλακῆς μου ! —
Μοῦ φαίνεται πῶς ἅγιο μὲ περιπνέει ἀγέρι

καὶ γύρω μου τὸ μυστικὸ φτερούγισμα τ' ἀκούω
αἰῶνων ποῦ περάσανε καὶ αἰῶνων ὅπου φθάνουν !

Ἡρώων βλέπω πρόσωπα, πατριωτῶν μεγάλων,
ποῦ στὸ κεφάλι τῶν φοροῦν ἄλλοι στεφάνι δόξης,
καὶ πάλιν ἄλλοι φωτερὸ στεφάνι μαρτυρίου.
Ἄκουω θρήνους, ὀδυρμούς, ἀλαλαγμούς θριάμβου !
Ἄντιπατεῖ, σηκώνεται καὶ μάχεται ἡ πατρίς μου —
μὲ τῶνα χέρι τῆς ζητεῖ τὸ αἷμα νὰ κρατήσῃ,
ποῦ γύνετ' ἀπ' τὸ στήθος τῆς τὸ μυριοπληγωμένο,
ἐνῶ γερά μὲ τὸ δεξιὸ σηκώνει τὸ κοντάρι —
οἶγνε ! — Τὸ μισοφέγγαρο κρημνίζεται στὰ σκότη !
Νίκη ! ἐνίκησες, Ἑλλάς ! — στὴν ὄψι σου τριγύρω
τὸ οὐράνιο φωτοστέφανο τῆς λευθερίας ἀστράφτει,
καὶ νικηφόρος ὁ σταυρὸς στὴν λάμπιν ἀνατέλλει !

(*κλαγγὴ ὄπλων καὶ κραυγαὶ συγκεχυμέναι*).

ΡΗΓΑΣ

Τ' εἶν' ἡ βοή ; στῆς φυλακῆς τὰ βάθη τί συμβαίνει ; —
ὦ, τί φρικτὸ προαίσθημα — γιὰ τοὺς συντρόφους τρέμω.—
Ἄκουω μιὰ φωνὴ βαθεῖα νὰ κράξῃ τ' ὄνομά μου —
Ἄκουσε — τοὺς σκοτώνουνε ! οἱ δῆμιοι τοὺς σφάζουν —
Κ' ἔχω τὰ χεῖρια μου ἐγὼ στὰ σίδερα δεμένα.

(*διασεύει τὰ δεσμὰ μετὰ λύσεως. Ἡ θύρα ἀνοίγει
καὶ εἰσέρχονται δύο στρατιῶται*).

Ὁ Α' (πρὸς τὸν Β')

Ξεμπερδεύε τον γλήγορα προτοῦ νὰ μᾶς προλάβουν.

ΡΗΓΑΣ (*ἐξαγριούμενος εἰς τὴν θέαν τῶν*).

Τὸν Ρήγαν σεῖς θὰ ἰγγίζετε ;

(*Πλήττει κατὰ κρόταφον τὸν Α' στρατιώτην, ἐγείροντα
ἤδη κατ' αὐτοῦ τὸ ξίφος, καὶ τὸν ρίπτει
ἄπνον ἀναφανῶν :*)

Ἄνδράποδα τυράννων !

(*Ὁ Β' στρατιώτης τρέπεται εἰς φυγὴν, ἀλλὰ σταθεῖς
εἰς τὴν θύραν, πυροβολεῖ κατὰ τοῦ Ρήγα, ὅστις πίπτει*).

ΡΗΓΑΣ

Ἐλευθερίαν ἔσπειρα — τὸ ἔθνος θὰ θερίσῃ.

(*ἐκπνέει*).

ΦΩΝΗ (*ἔσωθεν*).

Ἐπλάκωσ' ὁ Πασβάνογλους !

(*Εἰσπηδᾷ ὁ Σκουφᾶς καὶ ὁ Πασβάνογλος ξιφηρείς.
Ὁ Σκουφᾶς ἰδὼν τὸν Ρήγαν κατακείμενον πίπτει
καὶ τὸν περιπτύσσειται μὲ κραυγὴν ὀδύνης*).

ΣΚΟΥΦΑΣ

Ἄχ, εἶν' ἀργά, θεέ μου !

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ

Νεκρὸς ! — ἄ, σκύλε Μαρσλῆ !

(*κρύπτει τὴν ὄψιν εἰς τὰς χεῖράς του*).

ΣΚΟΥΦΑΣ

Νεκρὸς — νεκρὸς ὁ Ρήγας !

ἜΩ Στάθη, πόσο εἶς εὐτυχῆς, ποῦ σ' εὗρηκεν ἡ σφαῖρα,
νεκρὸ τὸν Ρήγα πρὶν ἰδῆς !

(*Ἀνορθούμενος καὶ ἀπομάσσων τὰ δάκρυά του*).

Στεγνώσατε, δάκρυά μου.

Δάκρυα ποῦ βρέγουν τοὺς νεκροὺς καὶ τῶν κοινῶν ἀνθρώ-
στον Ρήγα δὲν ἀρμάζουσε. — [πον,

(*στηρίζων τὴν αἰχμὴν τοῦ ξίφους ἐπὶ τοῦ νεκροῦ*).

Μεγάλε, θεεῖ Ρήγα !

Ὁρκίζομαι τὸ ἔργον σου νὰ ἐξακολουθήσω.

Ὁ πλέον ἄσημος ἐγὼ στὸ Ἔθνος τῶν ἡρώων
ὀρκίζομαι τῆς λευθεριᾶς τὴν σπάθην ν' ἀκονίσω!

ΠΑΣΒΑΝΟΓΛΟΥΣ (σφίγγων θερμῶς
τὴν χεῖρα τοῦ Σκουφᾶ).

Μένω πιστὸς στὸ ἔργον του, ὡς ἤμην κ' εἰς ἐκεῖνον.

ΣΚΟΥΦΑΣ

Ὁ δυνατὸς ἀπέθανεν—ἡ δύναμις του μένει.

[Ἡ ἀύλαία πίπτει].

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

